

Gemeente Oudewater

RAADSINFORMATIEBRIEF Oudewater

20R.00024

Van : College van burgemeester en wethouders

Datum : 21 januari 2020

Portefeuillehouder(s) : Wethouder B.C. Lont

Portefeuille(s) : Erfgoed

Contactpersoon : C.M. van Dam

Tel.nr. : 8661

E-mailadres : dam.c@woerden.nl

Onderwerp:

Streefbeeld Vestingstad Oudewater

Kennisnemen van:

Het Streefbeeld Vestingstad Oudewater.

Inleiding:

Op 13 juni 2018 hebben de gemeente Oudewater en de provincie Utrecht een Cultuurpact gesloten. Dit pact richt zich naast cultuurhistorie ook op recreatie en toerisme. Dit pact moet er mede voor zorgen dat de cultuur(historie) door inwoners en toeristen beter beleefd kan worden. In 2022 vindt het jubileumjaar Oude Hollandse Waterlinie 350 jaar plaats. Dit biedt mooie kansen om bij aan te sluiten.

Vervolgens heeft de provincie in overleg met de gemeente opdracht gegeven aan Catherine Visser van het bureau DAF architecten om een Streefbeeld te schrijven. Het Streefbeeld is een inspiratiebron, geen bindend beleidsdocument. Om te komen tot het Streefbeeld hebben diverse bijeenkomsten plaatsgevonden: TCPO, werksessies, gesprekken met interne en externe stakeholders etc.

Het Streefbeeld begint met de ontstaansgeschiedenis van de Vesting Oudewater en hoe de vesting en de stad zich in de loop der tijd ontwikkelde. Vervolgens wordt op basis van een wandeling

langs de vesting aangegeven waar kansen liggen op recreatief vlak en worden inspiraties meegegeven voor de ruimtelijke ontwikkelingen.

Kernboodschap:

Beoogd effect is dat het streefbeeld aanknopingspunten geeft voor concrete acties (projecten) waarin lokale partijen participeren. Het Streefbeeld biedt goede ideeën en kansen om het verleden van Oudewater zichtbaar en ervaarbaar te maken in de toekomst. Met het Streefbeeld kan enthousiasme en draagvlak gecreëerd worden om initiatieven te laten ontstaan. Het is een inspiratiebron bij ruimtelijke ontwikkelingen en recreatieve initiatieven en is geen toetsingskader.

Financiën

In het Streefbeeld is geen rekening gehouden met financiën. Voor initiatieven zal telkens onderzocht moeten worden of de kosten door de samenleving dienen te worden opgebracht of dat een passend budget (deels of geheel) gevonden moet worden.

Vervolg:

Het Streefbeeld wordt gepresenteerd in Toeristisch Cultureel Platform Oudewater (TCPO) waarna met deelnemers nagedacht wordt over de kansen, de uitwerking en gevolgen.

Bijlagen:

19.093241 Streefbeeld Vestingstad Oudewater

Het college van burgemeester en wethouders,

De secretaris,

ir. W.J. Tempel

De burgemeester (wnd.),

W.G. Groeneweg

From: Dam, Carolien van
Sent: maandag 16 december 2019 15:20:56
To: Gemeentehuis
Cc:
Subject: FW: Streefbeeld Oudewater
Attachments: OUD-streefbeeld-191211-small.pdf

Graag bijgevoegd document in boeken

Vr.gr.

Met vriendelijke groeten,

Carolien van Dam

Publieksbereik Erfgoed // Ruimtelijke Projecten

Aanwezig maandag t/m donderdag

Woensdagmiddag na 14 uur afwezig

De gemeenten Oudewater en Woerden werken samen.

De organisatie van Woerden werkt voor beide zelfstandige gemeenten.

Bezoek www.oudewater.nl of www.woerden.nl of bel 14 0348.

STREEFBEELD VESTING OUDEWATER

DECEMBER 2019

INLEIDING

Het voorliggend Streefbeeld Vesting Oudewater is gemaakt in opdracht van de provincie Utrecht als onderdeel van het Cultuurpact Oudewater. Hiermee spreken gemeente en provincie af om samen te werken op het gebied van erfgoed, recreatie en toerisme. De kansen voor de samenwerking liggen volgens het Cultuurpact en de hieraan voorafgaande consultaties vooral op het gebied van de Oude Hollandse Waterlinie, Oudewater als vestingstad en de profilering van Oudewater.

Leeswijzer

Het Streefbeeld heeft als doel om het potentieel van de vesting als ruimtelijke, recreatieve en cultuurhistorische structuur in kaart te brengen. Het Streefbeeld begint met het historisch narratief van de vestingstad. Het narratief is samen met SteenhuisMeurs gemaakt, die hiervoor het archief-, literatuuronderzoek en de opzet heeft gemaakt. In het Historisch Narratief wordt de ontwikkelingsgeschiedenis en de gelaagdheid van de vesting in zeven episodes verteld. (Hoofdstuk 1 : Historisch narratief)

Op basis van de bevindingen uit het narratief en de workshops en gesprekken met stakeholders en experts zijn de kernwaardes benoemd en in beeld gebracht. (Hoofdstuk 2: Kernwaarden)

De kernwaardes leiden tot kansen die in het streefbeeld in beeld zijn gebracht. Sommige projecten zijn al in de

pijplijn of eenvoudig te realiseren. Het Streefbeeld presenteert echter ook lange termijn kansen voor het beleefbaar maken en versterken van Oudewater als vestingstad en als onderdeel van de Oude Hollandse Waterlinie (Hoofdstuk 3 : Streefbeeld)

Het Streefbeeld levert input voor de besluitvorming rond actuele ontwikkelingen en rond planvorming op de langere termijn en de ontwikkelplannen voor Westerwal, Statenland en St Janstraat (Hoofdstuk 4 : Kaders voor ruimtelijke ontwikkelingen).

Het overzicht van kansen bundelt op stedelijke en regionale schaal de kansen voor versterken, visualiseren en programmeren van de vesting en het landschap van de Oude Hollandse Waterline (Hoofdstuk 5 : Overzicht van kansen).

In de bijlage 'inventarisatie en proces' is een verslag opgenomen van het verkennend onderzoek dat met stakeholders van de gemeente, de provincie, leden van de historische vereniging en stakeholders op het gebied van toerisme en recreatie hebben gedaan (Bijlage: stakeholders en proces).

NB: De haalbaarheid van de projecten is nog niet geïnventariseerd. Hoe kansrijk deze voorstellen zijn hangt onder andere af van medewerking van de eigenaar van de grond en financiële haalbaarheid.

Ambitie: trotse vestingstad

- De vesting Oudewater is een cruciale plek waar de Oude Hollandse Waterlinie ruimtelijk en als verhaal tastbaar wordt.
- De vesting versterkt het karakter en de herkenbaarheid van Oudewater als kleine Hollandse stad op de grens van het rivierenlandschap en het veen.
- De vesting vormt het scharnierpunt voor groen/ blauwe stad-landverbindingen die ten goede komen aan het vestigingsklimaat, de recreatie en het toerisme.
- De vestingwandeling langs de buitenomtrek van de vesting biedt kansen voor recreatieve en groene initiatieven van burgers en ondernemers die bijdragen aan een sociale en gezonde leefomgeving.
- De vesting vormt een uitzonderlijke ruimtelijke schakel tussen historische binnenstad en het open landschap van de rivier en de polders.

Inhoudsopgave

1- Historisch narratief	pag. 3
2 - Kernwaarden	pag. 23
3 -Streefbeeld	pag. 29
4 - Kaders voor ruimtelijke Ontwikkelingen	pag. 41
5 - Overzicht kansen	pag. 48
Bijlage: stakeholders en proces	pag. 52
Colofon en bronnen	pag. 58

Historisch Narratief

EPISODE 1 : LANDSCHAPPELIJKE GRONDSLAG

Zoals deze prachtige kaart uit de Koninklijke Bibliotheek van België uit 1573 laat zien, ligt Oudewater op een waterknooppunt, op de plek waar de Lange Linschoten en de Hollandsche IJssel samenkomen. Het stadje is ontstaan op de drogere gronden van een hoger gelegen brede stroomrug. Waar de omliggende landen bestaan uit laagveen bestaan, heeft Oudewater een kleigrondslag, als gevolg van eeuwenlange aanslibbing. Oudewater fungeerde van oudsher als centrum van het omringende platteland, gelegen aan deze strategische waterinfrastructuur. De rivier de Hollandsche IJssel en de waterverbinding via de Linschoten met de Oude Rijn zijn de dragers van Oudewater. De Hollandsche IJssel was de belangrijkste transportader maar was ook bepalend voor het watermanagement. De aanleg van stadssluisen zoals bij de Romynebrug en bij het Amsterdamse veer en later de waterliniesluis bij de Goudse Boom in 1798, een sluis in de Hollandsche IJssel, zijn hiervan aansprekende voorbeelden.

De functie van markt- en nijverheidsplaats waar de producten van het land verwerkt werden tot kaas (melk) en touw (hennep) heeft de stad tot bloei gebracht. Hennep werd naar de Rotterdamse haven gevaren, kaas op de kaasmarkt aan de man gebracht.

De IJssel kende tot omstreeks 1850, wanneer er een dam bij Gouda wordt gelegd, tot aan Montfoort eb en vloed. Stel je voor: acht uren eb en vier uren vloed,

waarbij de rivier daalde en steeg. Het was een dynamisch tafereel, ook omdat twee waterstromen op elkaar botsten. Geschiedsschrijver van Zijll beschrijft in 1861 deze 'natuurstrijd' beeldend: 'Met het oog naar den kant van Gouda gewend, ziet men alsdan reeds eenigen tijd, het vloedgetij zich tegen de door hare zijvleugelen trechtersvormige brug aanwenden, terwijl men, zich omwendende naar de zijde van Utrecht, de eb nog steeds ziet aanhouden. Deze strijd wordt vooral begunstigd door een zijsprank die naar de stadshaven voert, waarheen het tegen elkander stootende water gedeeltelijk zijne toevlugt neemt. Na verloop van een half uur evenwel, geldt het regt van den sterkste, en de vloed stuwt als overwinnaar zijne wateren tot ongeveer op de plaats, die straks is aangeduid.'

In de 19de en 20ste -eeuwse infrastructurele en industriële revolutie is Oudewater terzijde blijven liggen. De trein kwam niet verder dan Papekop, met Oudewater verbonden via de zompige Papekopse dijk. Hoewel er enkele machinefabrieken waren, een brouwerij, scheepswerf en een korenmolen, bleef de stad in de luwte van de moderne tijd en groeide niet exponentieel. Het gaaf gebleven karakter bepaalt nu haar unieke kwaliteit.

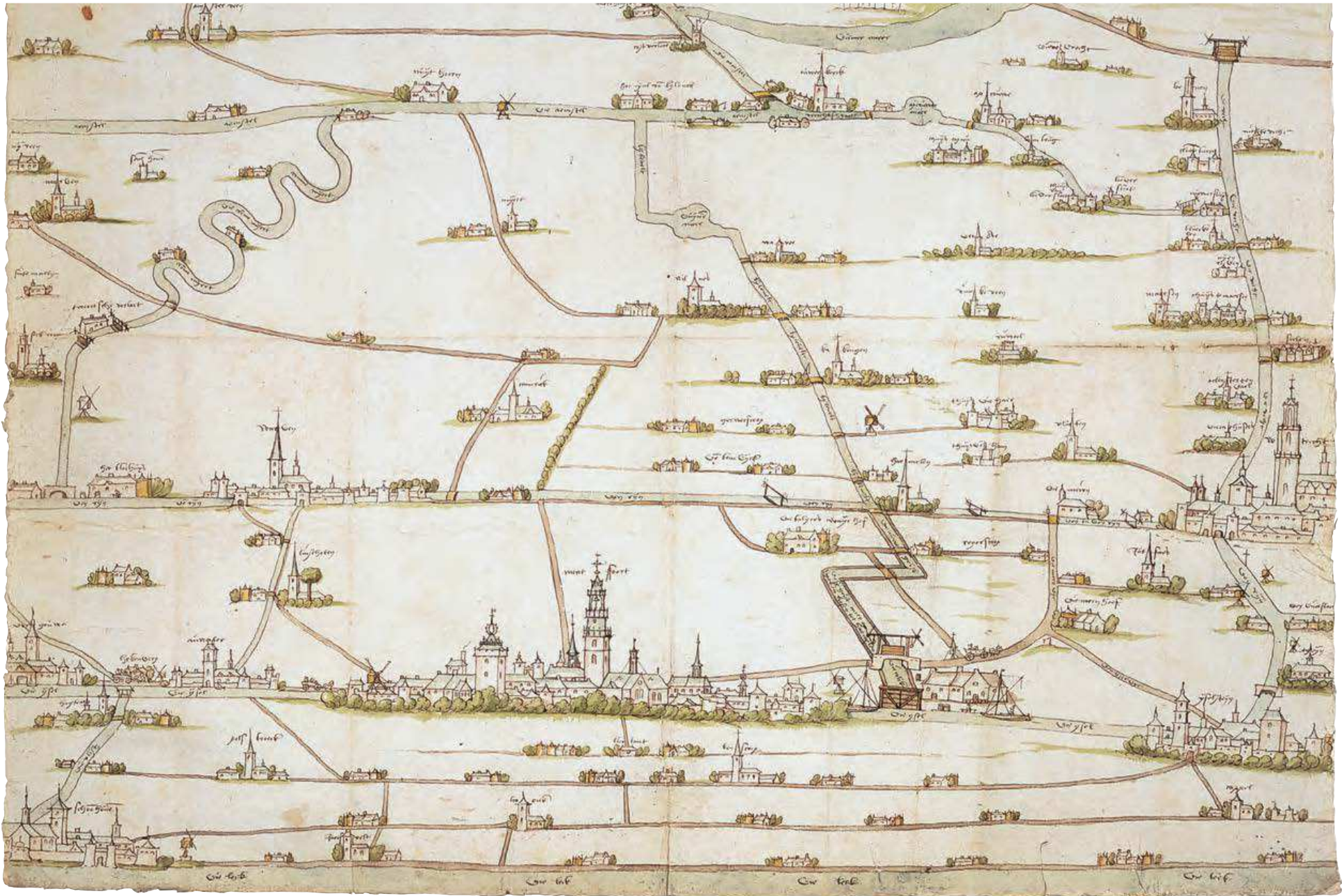
Superior Hollandia Pars, 1573 uit de Koninklijke Bibliotheek van België. Water vormt het landschap van Holland.

EPISODE 2 : DE STAD IS SPEELBAL TUSSEN STICHT EN HOLLAND

Op de kaart uit 1554 staat het project ingetekend voor de Montfoortse vaart die een directe verbinding tussen Montfoort en Alsterdam moest garanderen. Links naast Montfoort zien we Oudewater liggen. Oudewater is klein getekend terwijl de stad in die tijd twee keer zo groot was als Montfoort. De kaart illustreert de ieder voor zich mentaliteit van steden en leenheren. De ligging op de grens van Sticht en Holland heeft ervoor gezorgd dat Oudewater steeds een speelbal is geweest in regionale strategische conflicten. De strijd tussen de graven van Holland en de Bisschoppen van Utrecht kent verschillende episodes waar de stad herhaaldelijk onder lijdt, soms met verwoestingen tot gevolg. Is Oudewater aanvankelijk een Stichtse stad, rond 1280 wordt als onderpand door de bisschop van Utrecht aan Floris V, de graaf van Holland gegeven. Als aflossing van de schuld uitblijft, komt de stad in bezit van de graaf en wordt zo een Hollandse stad. In de 14de eeuw krijgt de stad een volwaardige ommuring met poorten. Deze wordt deels betaald door Holland. Oudewater is dan een ommuurde stad met een kasteel bewoond door de 'slotvoogd' op de plek waar de Linschoten de stad verlaat. Stadshistoricus Van Zijll (1861) beschrijft uitgebreid hoe het slot gesloopt wordt op last van de graaf van Holland om plaats te maken voor een nieuwe Linschoterpoort.

De strategische positie van de stad geldt ook voor de regionale waterbeheersing. In de 12de eeuw realiseert het Grootwaterschap van Woerden ingrijpende

verbeteringen aan het regionale stelsel van boezems en vaarten. Het is de tijd dat inklinking van veenpolders enerzijds en verzanding van de Oude Rijn anderzijds om steeds ingenieuzere ingrepen vraagt om droge voeten in de kommen te houden en bevaarbare waterwegen te garanderen. De Wierickes en de Linschoten moeten de verzanding van de Oude Rijn en de wateroverlast in de Hollandsche IJssel tegen gaan. In de 15de eeuw wateren de polders ten noorden van de Hollandsche IJssel af naar de IJssel omdat de Oude Rijn te zeer belast was. De twee sluizen in de IJssel bij Goejanverwelle en bij het Amsterdamse Veer in Oudewater, in de Linschoten maken het mogelijk om in en uitlaat afhankelijk van de waterstanden in de IJssel te reguleren.

Kaart uit 1554 waarop het project van Johan IV van Montfoort staat ingetekend voor een vaarroute tussen Montfoort en Amsterdam. (kaart Stadsarchief Amsterdam)

EPISODE 3 : DE MOORD OP OUDEWATER

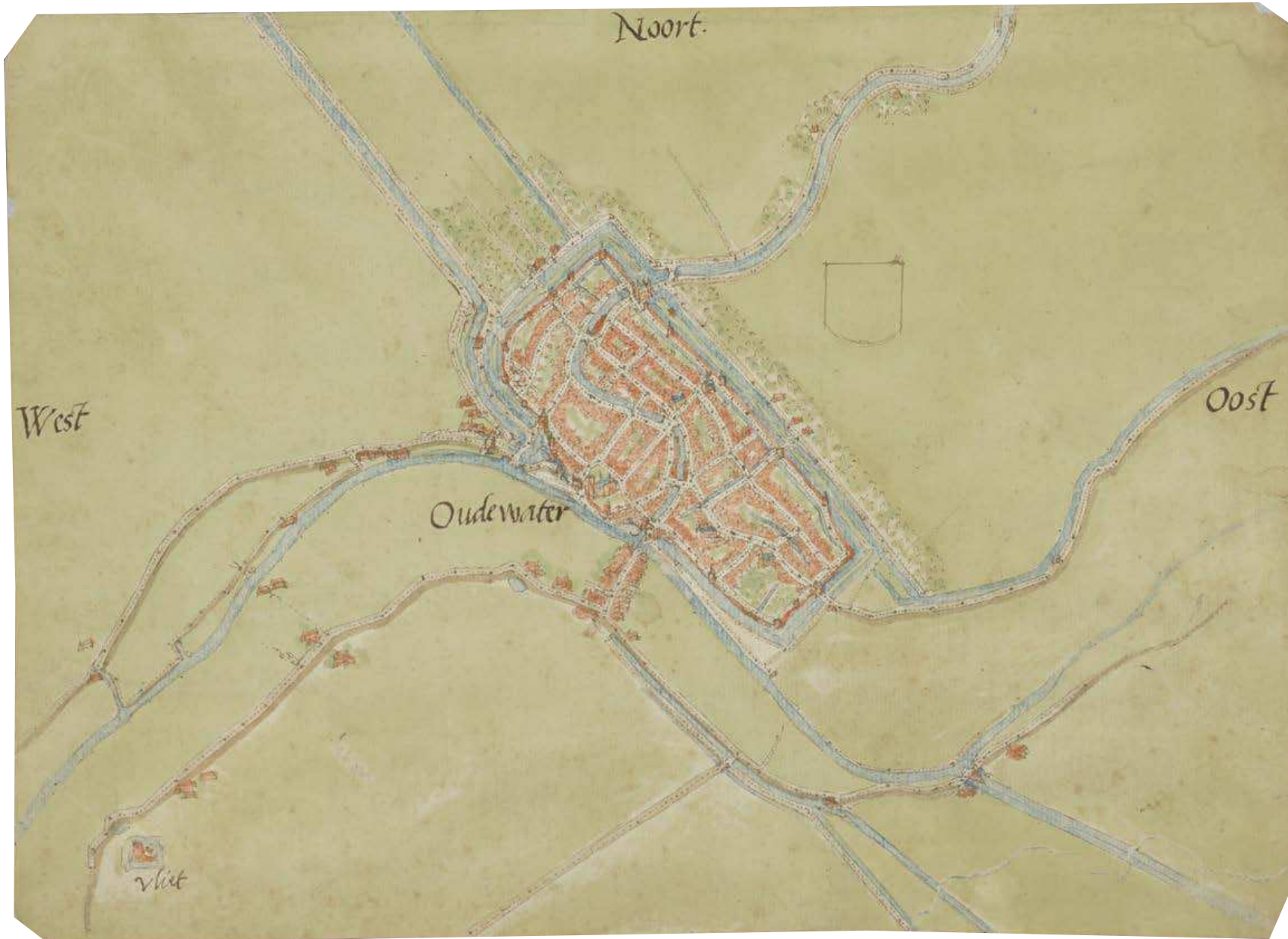
We kijken naar de kaart van Jacob van Deventer uit 1558, De stad is een rechthoek op de rechter oever van de Hollandsche IJssel. De stad strekt zich nu verder uit naar het zuiden dan in latere tijden wanneer het zuidelijk deel opgenomen wordt in de vestingwallen en grachten. De stad telt rond de 517 huizen en 1800 à 2000 inwoners. Dat aantal zal pas in de 20ste eeuw toenemen. Rondom de stad is een vestingmuur te zien, omgeven door een gracht die aan de noord-oostzijde dubbel breed is. De muur heeft zes poorten, twee versterkte bruggen en zelfs de Michaëlstoren lijkt onderdeel van de defensieve ring te zijn. De muur heeft kenmerkende middeleeuwse ronde waltorens. De restanten van de muur in Montfoort geven een indruk van hoe dat eruit gezien heeft.

De kaart van Van Deventer schetst ons het beeld van een welvarende Hollandse stad. Die welvaart was gebaseerd op de vervlechting tussen stad en land. Oudewater was nog geen dichtbebouwde stad zoals we die nu kennen. De grote binnenterreinen zijn groen, waarschijnlijk stonden hier een groot aantal stadsboerderijen. Langs de Lange Burchwal en ook elders in de stad lopen sloten. Buiten de stad liggen de natte veengronden met spaarzame bebouwing. Stad en land zijn op elkaar aangewezen in een keten van landbouw, nijverheid en handel. De landbouw drijft op veeteelt en hennep teelt waarbij de mest de hennep teelt mogelijk maakt. Melk en hennep dienen als grondstof voor de

locale kaasmakerij en touwslagerij. Dit levert handelsproducten op die via de Waag en Markt in Oudewater hun weg vinden over water naar grotere steden en de opkomende internationale havens. Zo is Oudewater onlosmakelijk verbonden met zijn omgeving, de Snelrewaard, Hekendorp, Papencop en Hoencop.

In 1575 kiest Oudewater net als veel andere Hollandse steden de kant van de prins van Oranje als hoge belastingen en de godsdienstvervolgingen de stedelijke vrijheden tezeer aantasten. De strafexpeditie van de Spanjaarden eindigt in een beleg van Oudewater in de zomer van 1575. Een van hogerhand opgelegde inundatie wordt door de stad niet uitgevoerd. De oogst staat op de velden, inunderen zou leiden tot teveel verlies. Het Spaanse leger kan daardoor de stad dicht naderen. Van Zijll beschrijft hoe het geschut aan de overzijde van de IJssel, tegenover de Michaëlstoren wordt opgesteld en hoe de stad onophoudelijk onder vuur wordt genomen.

De Michaëlstoren wordt aan de IJsselzijde ondergraven zodat hij, mocht hij bezwijken, de goede kant op valt. De stad wordt na een beleg van een week ingenomen en bijna geheel verwoest en uitgemoord.

Kaart uit 1558 van J. van Deventer met daarop goed te zien de stadsmuur met ronde torens. Waar de Lange Linschoten de stad uitstroomt is het kasteel of slot van Oudewater te zien. (kaartcollectie Jacob van Deventer, Nationaal Archief)

EPISODE 4. VAN HERBOUW TOT RAMPJAAR

Er is een mooie schets van de vesting Oudewater van 1630 afkomstig van stadhouder Frederik Hendrik (uit het Koninklijk Huisarchief). De aanwezigheid van deze schets in dit archief tekent de voortdurende bemoeienis van het hoogste militaire gezag van Holland met Oudewater. In deze periode krijgt de stad krijgt niet alleen een nieuwe defensieve schil, een aarden wal met vooruitstekende bastions op de hoeken, ook de vorm en ligging van de stad verandert wezenlijk. Het zuidoostelijke deel van de vesting, de kant die gedurende het beleg het zwakste bleek, wordt niet herbouwd. In plaats daarvan komt er een brede vestingwal. In de andere richting wordt de stad groter. IJsselvere, het bebouwingslint op de overzijde van de IJssel komt binnen de vesting te liggen. Hiervoor wordt de oorspronkelijke stadswal en IJsselpoort bij de Romeijnbrug gesloopt. De vestingwal die over de IJssel heen loopt met twee versterkte bruggen: De Goudse Boom en de Utrechtse Boom. Daarmee controleert de vestingstad de scheepvaart.

De vernieuwing en wederopbouw van Oudewater valt samen met een ongekennd welvarende periode. Veel rijkversierde stadsgebouwen en huizen getuigen hiervan zoals het Stadhuis en de Waag. Nog steeds is de verstrengeling van stad en land innig: Op de kaart van Blaeu uit 1649 is te zien hoe de stad weliswaar door zijn vestingwerken los is komen te staan van de omgeving, maar ook hoe er een stelsel van tuinen rond de buitensingel is gekomen waar groente en fruit worden

verbouwd. Dwars door de nutstuinen zijn buitenkamers en wandelpaden aangelegd voor het genoegen van de stedeling. Nut en genoegen gaan hier dus samen, een thema dat ook in de werelderfgoed droogmakerij Beemster van 1612 prominent is doorgevoerd.

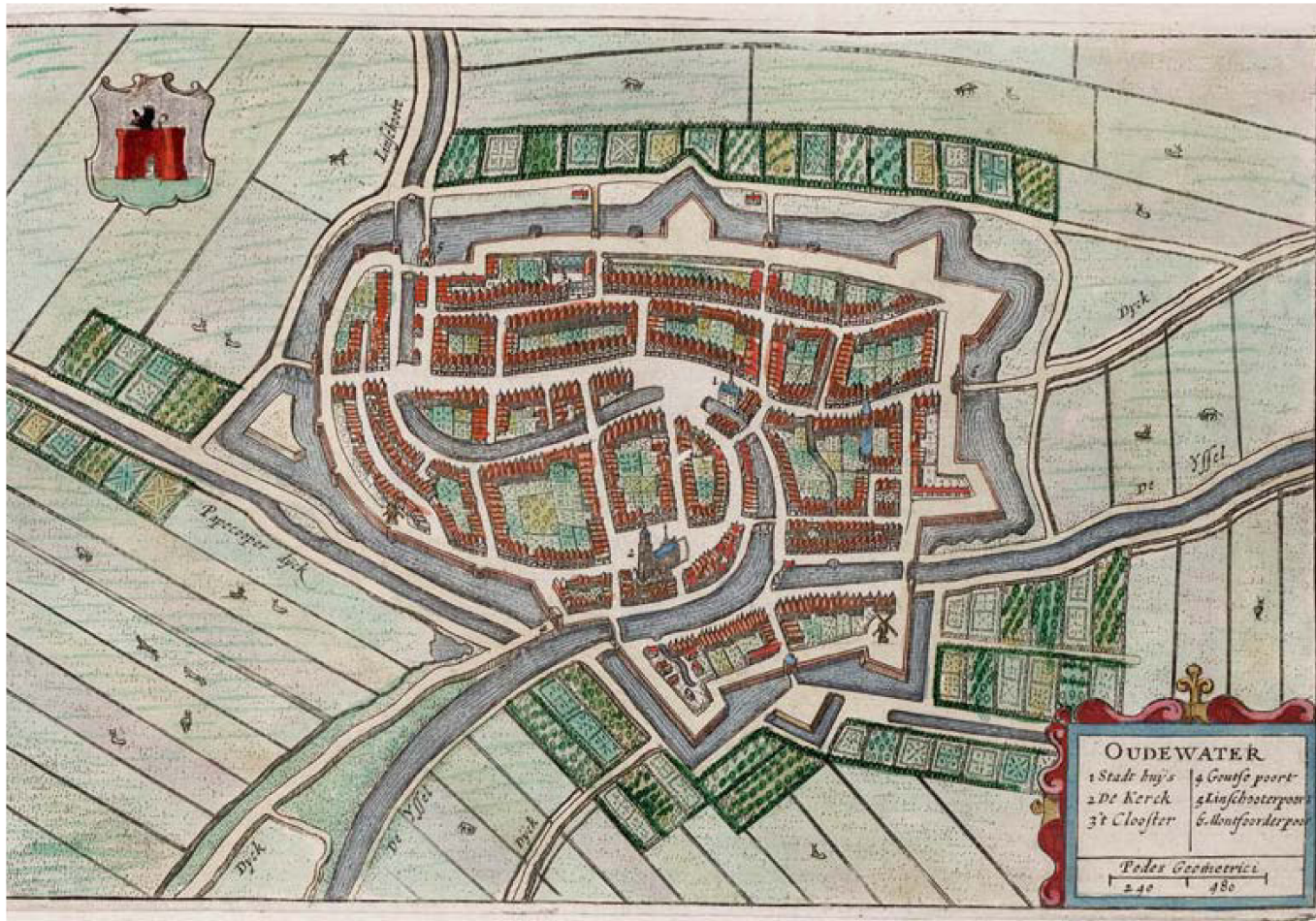
In het 'Rampjaar' 1672, honderd jaar na de moord, is Oudewater opnieuw strijdtoneel. Nu zijn het de Franse troepen van de Lodewijk de XIV die de stad zonder weerstand innemen. Gedurende een vol jaar ligt een Frans-Hollands front op de grens van Utrecht en Holland. Dankzij de grootschalige inundaties van de lage veenpolders tussen Muiden en Woudrichem weerstaat de kleine troepenmacht van de Republiek de Franse druk. Deze brede waterlinie is in de haast en met veel verzet tot stand gekomen terwijl de Franse troepen al Utrecht bereikt hadden. De waterlinie loopt ten westen van Oudewater, bij Goejanverwellesluis en de dubbele Wiericke. De polder Hoencop, ten zuiden van de IJssel is ook geïnundeerd. Het gebied tussen Hekendorp en Woerden wordt later door de Fransen onder water gezet. Oudewater ligt dus aan de voorzijde van de linie, aan de Utrechtse kant die vanaf juni 1672 door de Fransen bezet is.

In Oudewater, waar ondanks de recent gebouwde vesting geen noemenswaardig geschut of troepenmachten liggen geeft zich zonder slag of stoot over. Het Franse regiment soldaten kapt de bomen op de wallen, richt palissades op en stelt geschut op. In juli 1672 wordt de bezette stad vanuit het zuiden

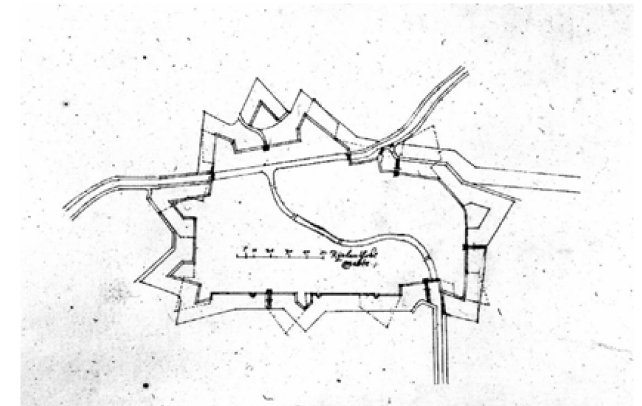
aangevallen. Dit keer zijn het de Staatse troepen die bij verassing vanaf de overzijde van de IJssel de stad onder vuur nemen. In de woorden van historicus Lambert van den Bosch: 'Zo heeft de Graaf van Hoorn, om den vijand te misleiden 150 musketiers van zijn regiment, door den tiendeweg langs Hoencop doen defileeren. Deze nu aan de andere zijde van Oudewater aangekomen zijnde, bezetten de huizen, die aan den IJssel stonden, waaruit zij onophoudelijk op het ruiter kwartier des vijands begonnen te vuren.'

Op 17 juli is de stad weer in Staatse handen, de Fransen hebben in hun terugtocht slechts één kanon meegenomen. Willem III laat de stad versterken en plaatst er een garnizoen soldaten. Aldus Lambert van den Bosch: 'Soo stak hy voor de poorten aanstonds af halve-manen, en andere werken, die ook met groote vlijt in korten voltrokken wierden. Het geschut wierd alomme op de wallen gebracht, en de bateryen gemaakt zijnde, daar op geplant: een groote quantiteyt van ammunitie wierd hier binnen gevoert: en aldus kreeg Oudewater in 't korte een heel ander oog; en de plaatse, die by duysenden Hollanders naauwlijks genoemt, en by weynige voor een Hollandsche stad bekend was, wierd tegenwoordig een grensstad, en versekerde waar-burg van die Provintie, 'welke alle uren den vyant te ge moed sag.'

Hieruit blijkt dat Oudewater dus ook in het rampjaar een speelbal blijft op de grens tussen Holland en het Sticht.

kaart van Blaeu uit 1648. De stadsmuur heeft deels plaats gemaakt voor moderne vestingwerken die ook IJsselvere omvat. Aan de noordzijde (links) is nog de middeleeuwse muur te zien. Oudewater is los is komen te staan van de omgeving. Een stelsel van tuinen rond de buitensingel voorziet de stad van groente en fruit. wandelpaden en lusttuinen voorzien in de behoefte aan stedelijke recreatie. (Collectie Nationaal Archief)

schets van de vestingwerken van Oudewater uit 1630 afkomstig van stadhouder Frederik Hendrik (uit het Koninklijk Huisarchief)

EPISODE 5 : OUDEWATER ALS SCHAKEL IN 'S LANDS DEFENSIE

De inundaties waren in de oorlog dan wel effectief, de oorlogsschade is groot. Niet alleen aan steden en dorpen, grote delen van Holland zijn door deels zilt water langdurig niet te gebruiken. Geld voor wederopbouw en herstel van kades en molens is er nauwelijks want de oorlog blijft zich voortslepen en belastingen zijn hoog. De internationale handel neemt af en de grote steden krimpen. Ook in Oudewater met zijn op handel en nijverheid gerichte economie treden verval en stagnatie op.

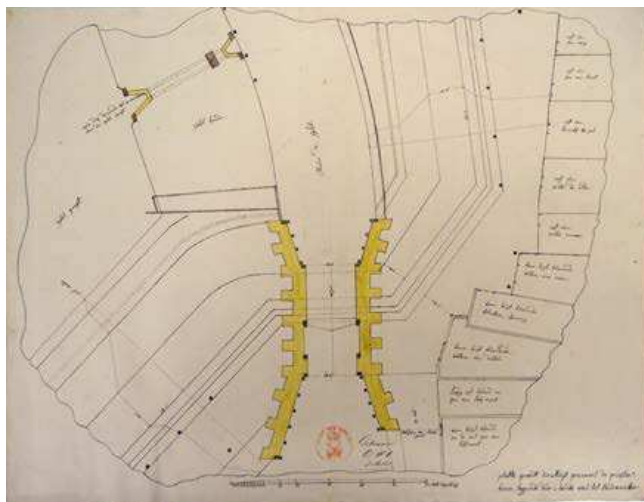
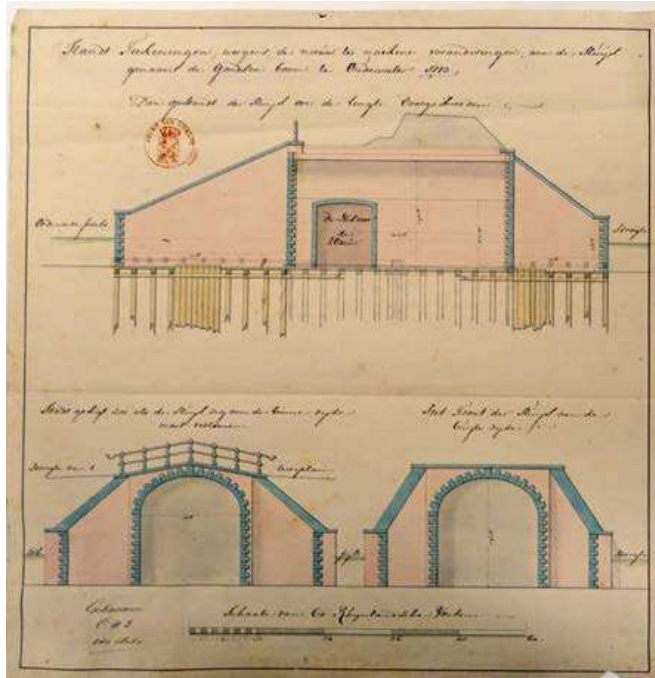
Ondanks het stedelijk verval krijgt de vesting Oudewater als 'waarborg' voor Holland een belangrijke strategische militaire rol. Gezien de voortdurende oorlogsdreiging beraamt het militaire gezag van Holland structurele voorzieningen die een geplande inundatie in de toekomst makkelijker en efficiënter moeten maken.

De structurele voorzieningen betreffen op de eerste plaats een nieuw en efficiënter tracé voor de waterlinie waarbij Oudewater, en vooral Woerden achter de linie komen te liggen. In het rampjaar is de waterlinie tussen Oude Rijn en Hollandsche IJssel te zwak gebleken en zijn er te grote grondgebieden onder water gekomen. Binnen dat nieuwe tracé worden er gecoördineerde plannen gemaakt voor fortificatiën en waterbouwkundige elementen. De waterlinie is hiermee een grand projet waar tussen 1724 en 1940 aan gebouwd zal gaan worden. Het past in de tijdsgeest van de 18de en 19de eeuw om van ad-hoc oorlogsvoering over te gaan op

een meer planmatige aanpak van de nationale defensie. De ingenieursgeest blijkt uit het inspectierapport van Nicolaas van Tol en Cornelis Hop maakten in opdracht van de Directeur Genraal Christiaan Fredrich Hertell en de Controleur Generaal Jan Phillip Prevost. Zij doen verslag van hun onderzoek naar de mogelijkheden om met behulp van de getijdewerking in de IJssel het water ten oosten en noorden van Oudewater in de Linschoten en Oude Rijn op te stuwen. Dit doen ze in een echte praktijkproef in de droge augustusmaand van 1739. Hierbij komt voor het eerst de Goudse Boom ter sprake. Het experiment houdt in dat de Goudse Boom, een barrière in de Hollandsche IJssel waarmee de stad kan worden afgegrensd, ook benut kan worden om bij eb het water niet terug te laten vloeien richting Gouda maar op te stuwen richting Linschoten. Binnen een etmaal bereiken ze hiermee hoge waterstanden en zelfs hier en daar een overstroming in de Snelrewaard. In het verslag komen ook andere strategische kwesties aan bod. Zo ondervinden ze dat het Galgveld ten zuid oosten van de stad te hoog ligt om te overstromen en dat de hoge gronden bij de Engh versterkt moeten worden met een retranchement met voor gracht.

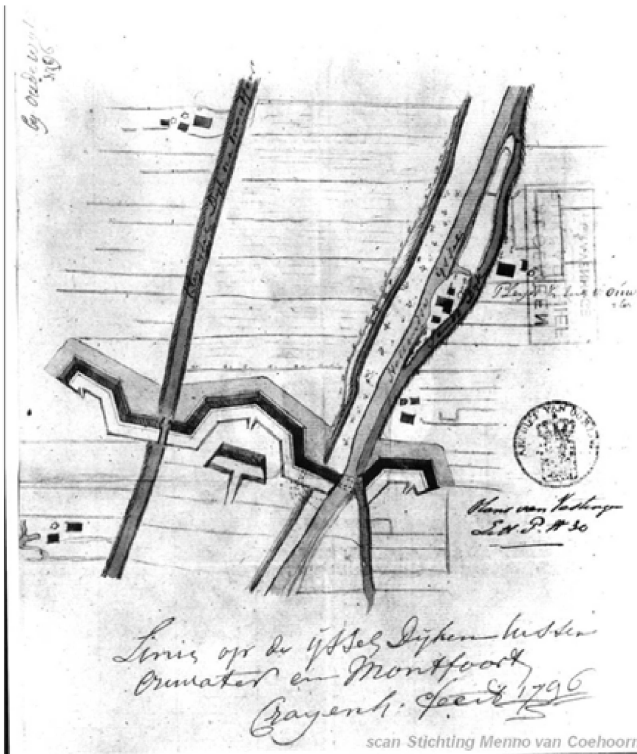
Hiermee start de systematische vernieuwing van de waterlinie in een aantal stappen tot 1798. Steeds waren oorlogsdreiging en politieke onrust drijfveren om te investeren in de bouw van linies, magazijnen, barakken, poorten, bruggen en sluizen. Wat aanvankelijk door de

Genie officieren van het Staatse leger was bedacht werd uiteindelijk door Genie officieren van de Bataafse republiek voltooid. De inspectierapporten, verslagen, bouwtekeningen en bestekken die hiervan zijn overgebleven ademen de tijdsgeest van een steeds toenemende bureaucrativering en rationele ordening van het landinrichting en defensie. In de Franse tijd is C.R.T. Kraijenhoff (1758-1840) de directeur generaal belast met de fortificatiën. Hij zal de gewenste linie versterkingen ten oosten van Oudewater realiseren, linie de Pleit en de linie van Linschoten. Dezelfde Kraijenhoff bedenkt in opdracht van Napoleon en later Willem I de verlegging en vernieuwing van de Hollandse Waterlinie naar een tracé ten oosten van Utrecht.

Aanzichten en plattegrond uit 1773 van de sluis de Goudse Boom. De sluis en brug kapitale inlaat van de Waterlinie. (Collectie Nationaal Archief)

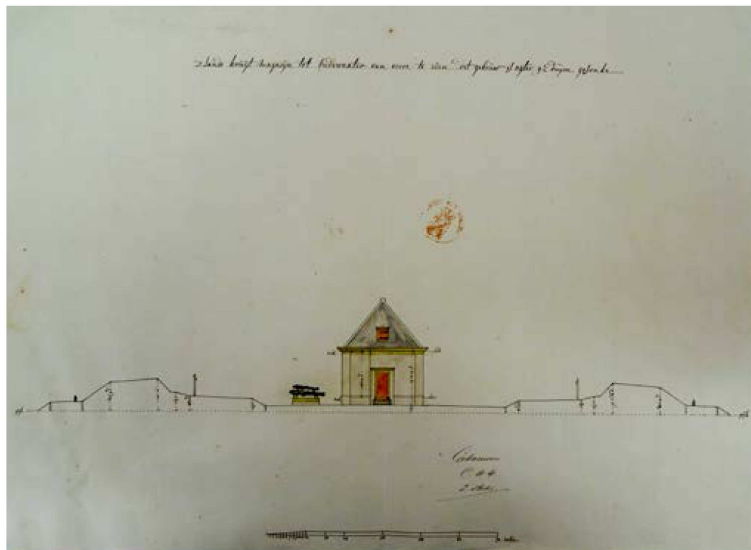
Systemkaart van de Waterlinie met verschillende kleuren voor de verschillende kommen. Bij de kaart hoort een gedetailleerde beschrijving van de werken en kommen van de Hollandse Waterlinie. Kaart van Le Fèvre de Montigny uit 1800. (Collectie Museum Bisdom van Vliet)

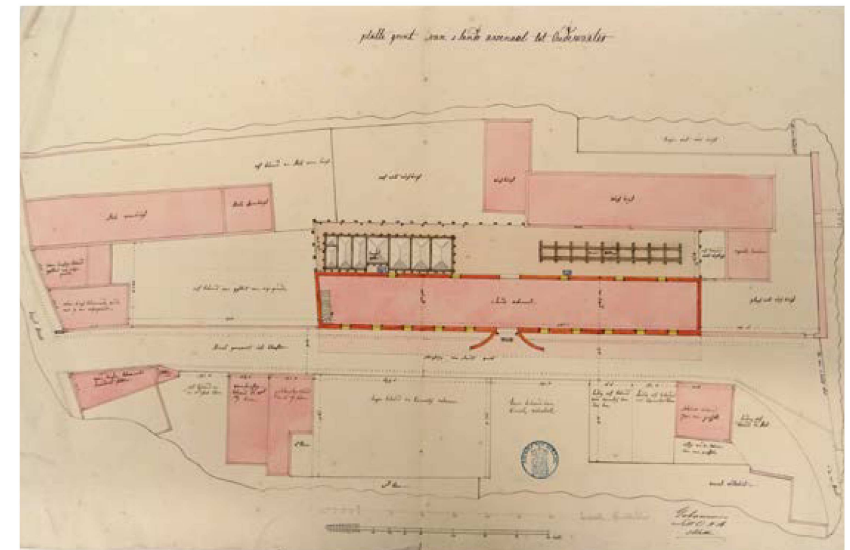
Fragment van de systeemkaart van de Waterlinie. Op de kaart is te zien dat de Snelrewaard de inundatiekom is die vanaf de Linschoten vol moet lopen. De Linie de Pleit en de Linie van Linschoten doorsnijden de hoge stroomruggen die niet geïnundeerd kunnen worden. Kaart van Le Fèvre de Montigny uit 1800. (Collectie Museum Bisdom van Vliet)

Schets van Linie de Pleit van C.R.T. Kraijenhoff uit 1796. Er staat op: 'Linie aan de IJssel Dijken tussen Oudewater en Montfoort Crayenh. fecit 1796'. (collectie Menno van Coehoorn)

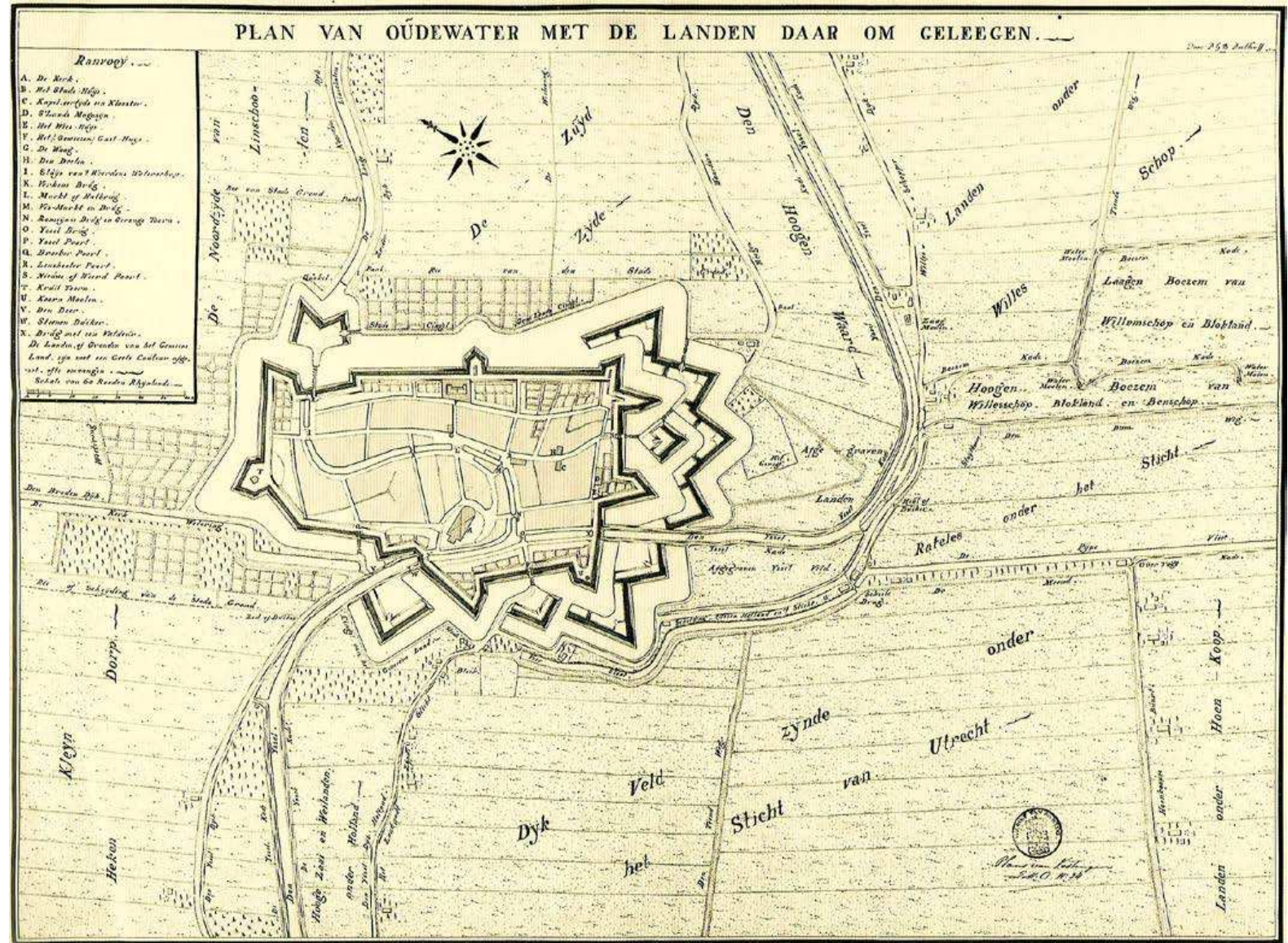

Plattegrond van 's lands arsenaal aan de Zuidwal rond 1774 gebouwd. (collectie Nationaal Archief)

Kruitmagazijn op het bastion aan de Biezenwal gebouwd rond 1774. Het profiel van de wal en het geschut zijn ook op de tekening te zien. (collectie Nationaal Archief)

Plattegrond van Oudewater, vestingwerken en omringend terrein. Kopie, vervaardigd in 1811 van een oorspronkelijk in 1778 door de ing. A.J. de Bock getekend plan. Op de kaart is veel militaire infrastructuur die in die jaren was aangelegd of verbeterd, aangegeven. Zo staan de afgravingen van het Markveld en het Statenland aangegeven en zijn de militaire werken genummerd en benoemd. (collectie Nationaal Archief).

EPISODE 6 : DE STAD IN LUWERE TIJDEN - 1815-1920

In 1815, ten tijde van het nieuwe koninkrijk, begint het ministerie van oorlog met de verlegging van de Waterlinie naar een tracé ten oosten van Utrecht. Oudewater verliest zo zijn vestingfunctie en het garnizoen wordt opgeheven. De Staat verkoopt in 1821 de vier poorten aan de gemeenten en in 1826 de wallen.

De dienst Domeinen behoudt nog lange tijd de vestinggronden..... Dit is kostbare grond, niet zozeer als uitbreidingsgebied voor de stad die er op dat moment weinig behoefte aan heeft. Dit is geen tijd van groei. De welvaart in steden is laag en de bevolkingsaanwas bestaat veelal uit arme lieden die ten laste van de stad komen. Er is uit de jaren rond 1825 een hele correspondentie tussen de Schout en het Arm- en Weeshuis en de Koloniën van Weldadigheid over het expediëren van landlopers, arme gezinnen en wezen naar de Drentse Koloniën.

De historicus van Zijl is in 1858 ooggetuige van de slechting van de vesting. Volgens hem is de vrijgekomen grond vooral van waarde voor de baksteen industrie, niet als bouwgrond voor een groeiende stad. Over de poorten woedt een hevig debat. Oudheidkundigen pleiten voor behoud van de kenmerkende 17de eeuwse gebouwen met hun natuurstenen ornamenten. De gemeente Oudewater heeft echter weinig geld en als het op aankoop en beheer van de poorten gaat blijkt dat uiteindelijk toch te veel gevraagd. Van Zijl schrijft er in 1861 met spijt over: Zo dreigt de trotse vestingstad tot vlek te verworden.

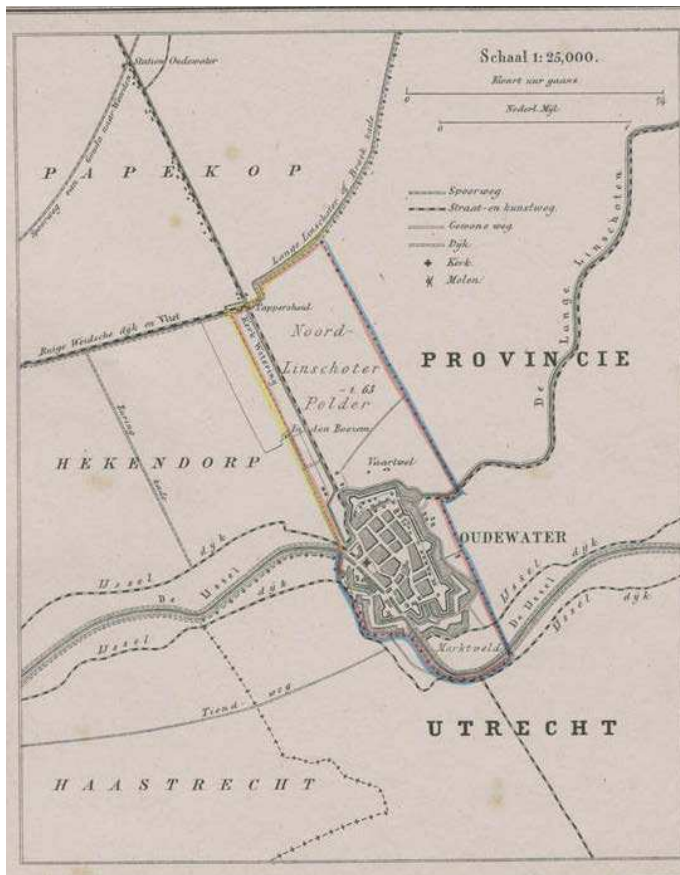
Als van ouds worden de wallen gebruikt als hooiland, lakenveld en er zijn ook touwbanen op de rechte stukken te vinden. Pas na 1858 komt de verkoop van de vrijgekomen gronden op gang. Nieuwe stedelijke functies doen hun intrede. Het is opvallend dat met name de Katholieke kerk zich rond de eeuwwisseling tot grootste bouwheer in Oudewater ontpopt. In het zuidelijke deel van de stad verrijzen rond het voormalige Ursulaklooster aan de Kapellenstraat zowel een grote kerk als ook een school, een gasthuis en een kloostergebouw. Op de voormalige tenaille van de vesting ten zuid-oosten van de Waardse poort komen twee kerkhoven te liggen. Evenals in andere steden zijn de hoge wallen een ideale plek om de verplichte uitplaatsing van kerkhoven een plek te geven. De klassieke formele opzet van beide kerkhoven voegt zich goed in de strakke vormen van de voormalige vesting. Aan de westkant van de vesting is het grondgebruik veel informeler. Hier komen allerlei bedrijven zoals olieslagerijen en scheepswerven op de plek van de vesting. De Hollandsche Machine Fabriek op de Westwal is uit deze historische ontwikkeling voortgekomen.

Tot de komst van de trein is de IJssel de hoofdverkeersader tussen Rotterdam en Utrecht. De weg nr. 13 tussen Rotterdam en Utrecht is op de kaart van 1815 te zien op de Zuid-IJsselkade. Als in 1855 de spoorlijn Utrecht-Rotterdam wordt aangelegd krijgt Oudewater bij Papekop een station op bijna 4 kilometer afstand. Ondanks de verbinding met het station door de

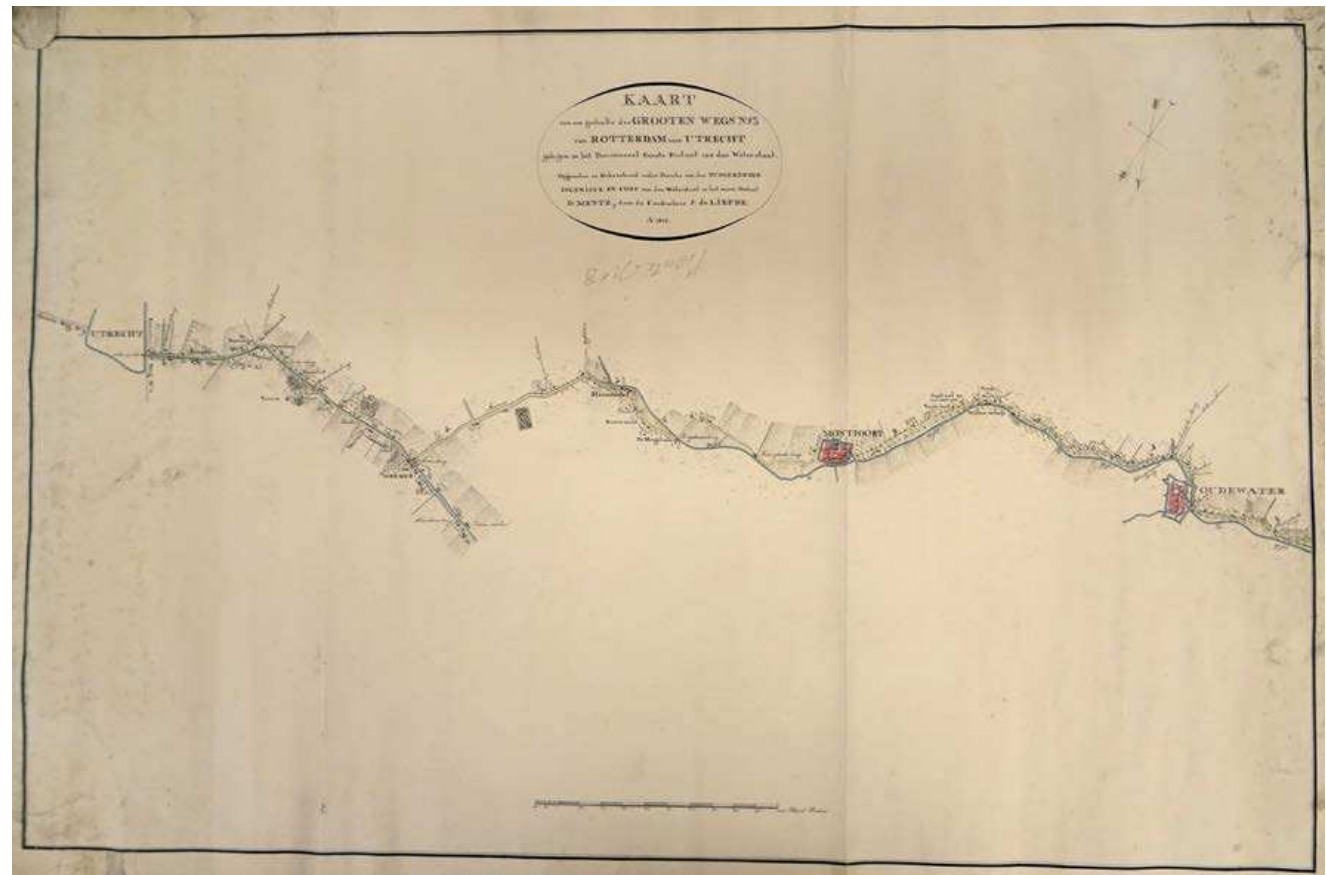
gemeentelijke paardentram en de stoomtramverbinding met Gouda ligt Oudewater vanaf nu in de luwte. Het spoor is te ver en de Paperkopperdijk te smal en sompig om er profijt van te hebben. Het water blijft voor de stad de belangrijkste verbinding. In 1858 verandert de bovenloop van de Hollandsche IJssel in een kanaal door de bouw van de waaiersluis in Gouda. Hiermee stopt de getijdenwerking bij Oudewater en verandert ook de afwatering van de Linschoten van richting. De kanalisering en afdamming maken reguliere scheepvaart weer mogelijk. Tussen 1878 en 1905 verleent de gemeente herhaaldelijk vergunningen voor een vaste aanlegplaats voor de Stoombootdienst tussen Utrecht en Rotterdam. Gezien de aantallen schepen die in de verordening staan (Estafette 1, 2, 3, 4 en kleine Estafette), zal de stoombootdienst een drukke dienstregeling hebben

De wal blijft ondanks de sloop van de poorten een geliefde lommerrijke promenade waar stadsbewoners hun zondagse wandeling maken. Het verhaal van de tuin Rozenburg onderstreept het belang van de recreatie rond de vestingwallen: De tuin aan de Nieuwe Singel is in de 19e eeuw aangekocht door Willem Johan van der Meer, kastelein en hotelhouder van hotel-restaurant De Roos (thans Joia).

Gasten van het hotel konden via de Oude Huygensteeg met een bootje over de gracht. De heren gingen vissen, de dames dronken een kopje thee in de tuin.

Oudewater in 1866 getekend voor de Gemeente-atlas door J. Kuyper. De vesting is nog niet gesloopt en grachten zijn nog niet gedempt. De spoorweg en het station bij Papekop zijn er al en de Kerwetering is bestraat en verlaagd de IJsseldijken. Op de kaart staat dat Oudewater 2000 inwoners heeft. (collectie Nationaal Archief)

Kaart van de 'een gedeelte des Grooten Wegs nr. 13 van Rotterdam naar Utrecht' uit 1815. Ondanks aanwijzing als grote weg wordt de weg pas laat in de 19de eeuw daadwerkelijk verhard. (collectie Nationaal Archief)

EPISODE 7 : UITBREIDINGEN BINNEN EN BUITEN DE STAD 1920-NU

De woningbouwopgave in Oudewater gaat samen met de sanering van een aantal verkrotte delen van de stad. In 1906 maakt de Gezondheidscommissie bij haar inspectie nog melding van de erbarmelijke toestand van de stad. Er is geen leidingwater. Bewoners hebben geboorde putten of gebruiken het open water. De privaten lozen op open water via open riolen. Rond de Lange Burchwal en de Wijngaardstraat worden in de periode voor de oorlog woningwetwoningen gebouwd zoals de 28 woningen van de 'Maatschappij tot nut van het Algemeen'. Hiervoor dient de dan nog bestaande vestingwal afgegraven te worden. Op het rooilijnenplan uit 1926 is onder andere de bestaande afwateringssloot te zien die ook op de kaart van Van Deventer was te zien. De huidige afwateringsproblemen in dit gebied met de hoger gelegen walwoningen zijn dus ontstaan na de demping van deze structuur. Deze stedelijke inbreidingen doen zich ook elders voor, zoals bij de Oude Singel waar rijwoningen precies de contour van de voormalige gracht volgen. De buitengracht is inmiddels op veel plaatsen gedempt maar zoals te zien is op de luchtfoto van de RAF uit 1944 heeft dit niet geleid tot grote stadsuitbreidingen. Op het Statenland is in 1935 een door gemeentearchitect Hoogendoorn ontworpen buitenzwembad gekomen. Evenals de tennisbaan en later de voetbalvelden op het markveld is de vestingzone de aangewezen plek om allerlei stedelijke recreatievoorzieningen te realiseren.

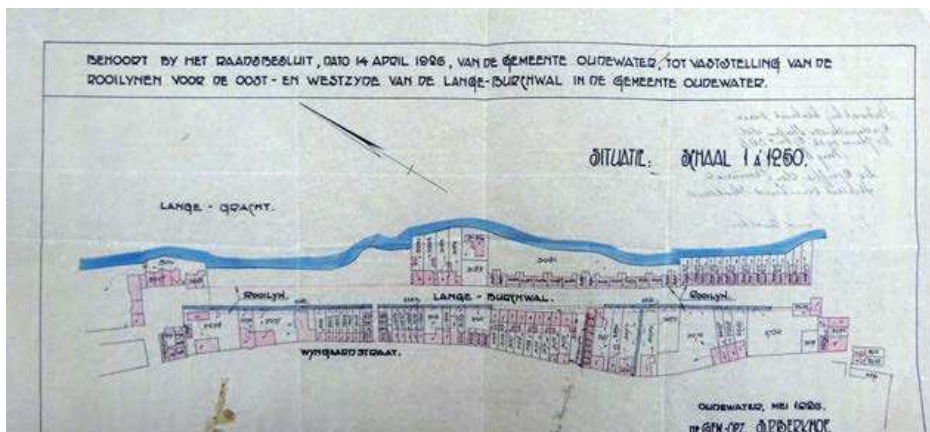
Pas vanaf de jaren '60 komen er uitbreidingswijken in Oudewater ten noorden van de binnenstad. Deze worden in grotere vlekken planmatig ontwikkeld. Een aantal hoofdwatergangen is in de nieuwbouw omgevormd tot groenstrook met daaraan ook de scholen en voorzieningen. Het bedrijfterrein Tappersheul ligt in Papenkop, in het verlengde van de nieuwe woonwijken, gescheiden door een groenstrook. In 1977 krijgt een groot deel van Oudewater de status van beschermd stadsgezicht. Hiermee wordt rechtgedaan aan de vele monumenten en de samenhang tussen gebouwen, historische structuren zoals de vestingcontouren en het landschap.

Oudewater in circa 1920 (foto collectie NIMH). In de vesting zijn nieuwe ontwikkelingen zoals de watertoren, de school en woningbouw te zien. Rond de stad liggen boomgaarden, akkers en tuinen.

Luchtfoto van Oudewater (collectie Nationaal Archief) uit circa 1930. De stellingmolen de Hoop is gesloopt. Opvallend is de robuuste bomenlaan die grote delen van de vesting markeert.

1926 Tekening van rooilijn van Lange Burchwal bij de bouw van 28 woningen van de 'Maatschappij tot nut van het Algemeen'. (architect Jan Wils). Op de tekening is de afwateringssloot te zien die ook op de kaart van Van Deventer was te zien. (collectie archief Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard)

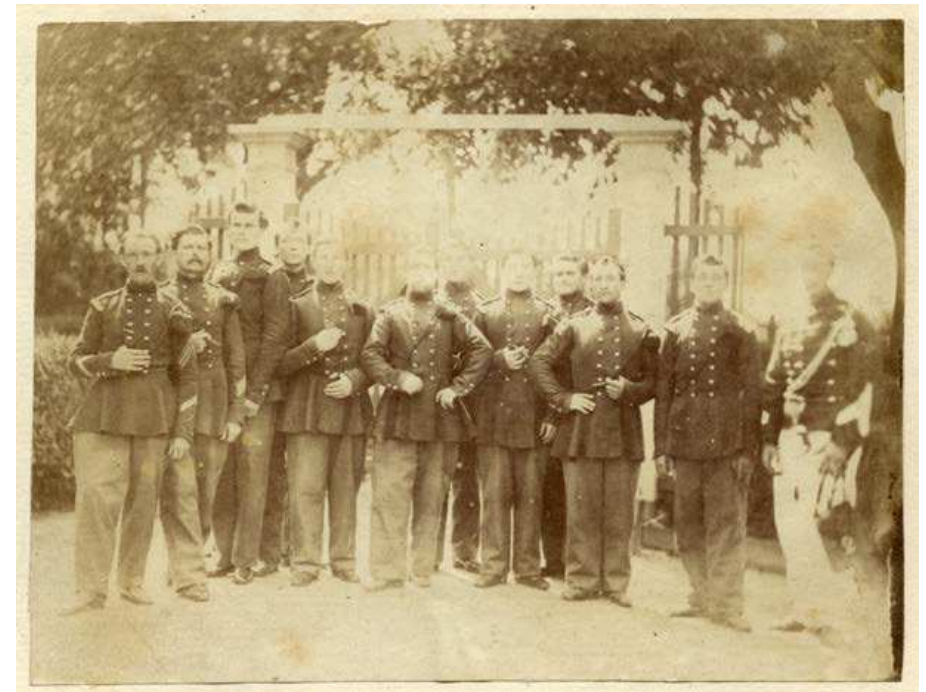
EPISODE 8 : EEN 'WERELDSTAD IN HET MINIATUURLIJKE' VAN NU NAAR DE TOEKOMST

Inmiddels is het oopervlakte aan nieuwe woonwijken groter dan de historische stad die alleen aan haar zuidoost rand haar scherpe contour en relatie met het landschap heeft behouden. Met 10.000 inwoners is Oudewater een kleine stad met een diverse bevolking en een sterk gemeenschapsgevoel dankzij de goede voorzieningen en het bijzondere karakter van haar binnenstad en ligging. Sinds het streekplan van 1994 hanteert de provincie Utrecht bebouwingscontouren waar binnen de gemeentes beleidsvrijheid hebben. Nu dat de huidige rode contour bijna vol is, wil Oudewater een verruiming. De gemeente vreest niet aan de woonwensen van haar eigen bewoners, met name ouderen en starters te kunnen voldoen.

Anderzijds zijn velen ook doordrongen van de waarde van het landschap en de compacte historische kern. Een vervagende begrenzing met name daar waar de historische stad aan het landschap raakt zou die unieke kwaliteit teniet doen. Oudewater zou dan moeilijker als stad ervaren worden: enerzijds te klein zijn en anderzijds te weinig kernachtig. Je zou kunnen concluderen dat Oudewater het voordeel heeft van haar getroebleerde geschiedenis en achterstelling in de moderne tijd: Gouda en Woerden op steenworp, Rotterdam en Utrecht iets verder. Waarom zou Oudewater haar uniek karakter van historische Hollandse stad te grabbel gooien om in nog een indifferente woon 'vlek' te veranderen zoals van Zijll bij de sloop van de stadspoorten in 1858 al vreesde?

Juist in een tijd waarin lokale (landschaps) geschiedenis volop in de belangstelling staat, is het interessant om de vestinggeschiedenis weer tot leven te brengen. Want die historische structuur verbindt stad en landschap, en kan de eeuwenlange connectie tussen omwalling en inundatievelden, marktplaats en agrarisch productiegebied revitaliseren.

In de volgende hoofdstukken wordt duidelijk op welke manier, verhalend en ontwerpend, hieraan gestalte kan worden gegeven.

Groepsfoto van de rijdende artillerie poserend bij een hek te Oudewater van C. Rahms circa 1870. Militaire aanwezigheid duurde ook na de slechting van de vesting voort. (collectie Het Utrechts Archief)

Kaart van de inventariserende wandeling die in 2018 gemaakt is in het kader van het Streefbeeld Vesting Oudewater. Gekeken is naar ruimtelijke structuur en landschappelijke kwaliteiten van de vormalige vesting in het huidige stadswefsel. Hier is ook een film van: Klik [hier](#) voor de link. (Kaart DaF-architecten)

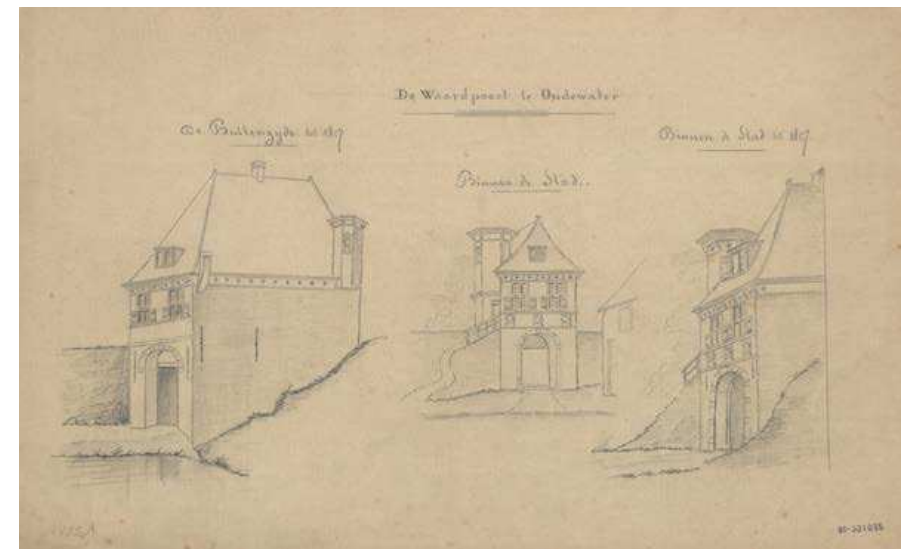
Middeleeuwse muur in 1971
opgegraven bij de Biezenwal.
(collectie RCE)

De binnenkant van de Waardpoort in 1859
getekend door C. Rahms. Het pad met
dubbele bomenrij voert over de wallen
met uitzicht op de Grote Gracht. (collectie
Rijksmuseum)

Gezicht op de stadswal
bij het Amsterdamse Veer
door C. Rahms in 1875
gefotografeerd. De was
ligt op de wal te drogen.
(collectie Rijksmuseum)

Bouwkundige tekening van de Waardpoort 'Binnenzijde en buitenzijde tot 1857'. De
tekening is gemaakt rond de sloop. Zoals elders in Nederland wakkerde de sloop van
poorten en vestingen de waardering aan. (collectie RCE)

Kernwaardes

IMMATERIELE KERNWAARDES : EEN 'WERELDSTAD IN HET MINIATUURLIJKE'

Gemeenschap: een vrije Hollandse stad.

Het gevoel van onafhankelijkheid en leunen op de eigen gemeenschap kenmerkt de mentaliteit van de Geelbuik. "Je hang niet van een vreemde af", familiebedrijven zetten de toon, men is op handel en ondernemen gericht.

Verankerd en circular: Verbondenheid stad-land

Koe – mest- Hennep – touw – VOC Zonder koe geen stront, zonder stront geen hennep, (Kennip) zonder hennep geen VOC en Gouden Eeuw.

Grensstad tussen Sticht en Holland:

Herhaaldelijk is Oudewater een speelbal in de oorlogen tussen strijdende partijen. Oorlogsschade, wederopbouw en verdediging bepalen de geschiedenis van de stad. Hiervan draagt de stad nog tal van sporen.

Het stilstaan van de tijd / het voordeel van stagnatie:

Gouda en Woerden op steenworp, Rotterdam en Utrecht iets verder. Oudewater heeft in het regionaal stedelijk netwerk het uniek karakter van een historische Hollandse stad

OUDEWATER, gelegen in Holland op den Water-vloed. Zijl een myle van 't Floden, is één ta-
 lottich gheen Stadken, beten met Rivier Tussen sulcken de Maeren, vreden van water ende diepe
 water-grachten, ende rondom rijk van Schoone Kennen-landen, die vrede van de onbegrijpvalde VOC
 Schiedt dat Gheliedende en Goetere. In den Jaere 1571 den 14. juli wierde deze Place belegerd vande
 Spierochte onder het beleyt vander Heer van Alençon, hetwelck by den 7. Aug. son vreeselijck doer be-
 schietende, die de Belagers naar 't bereygh Rooyden; (de maeren ten deel son min gheschiedt) merckten
 wederen vande Rivier. Naer naecher hande te 't wederom gheschiedde onder Ouder van Hollandt, die te op
 minste heeft doen op-bouwen, ende inden Jaere 1625 den 20. Junij aen de Croon van Versckelick, doer
 vrede van de Francken wederom vestende, ende een lotten van het Staet Ouder belet, versterckte, en
 behoudene.

Stedelijke vorm bepaald
 door vestingcontour
 ingetekend op de RAF
 luchtfoto van 1944:

- Vestingcontour (witte
 lijn)

Gezicht op Oudewater in
 1679 van J. Peters. De
 Stad toont zich als trots
 sterk centrum te midden
 van het landschap.
 (collectie Rijksmuseum)

STRUCTURELE KERNWAARDES : STADSVORM

Leesbaarheid: Oudewater als parel in het landschap

De stad is in schaal en vorm onderdeel gebleven van het omringende landschap. Aan de zuid- en oostkant van de stad vormt de vesting een heldere leesbare stadsgrens. Dit komt tot uiting in de zichtlijnen naar het landschap en het contrast tussen binnen en buiten. De meanderende vorm van de vestingcontour zorgt voor een boeiend contrast met de rechte uitgestrektheid van het polder-landschap. Oudewater heeft (vooral vanaf de IJsseloevers) een herkenbaar stads-gezicht met de St-Michaëlkerk als baken.

Beloopbaarheid: fijnmazige landschappelijke infrastructuur

Een uitgekiend netwerk van tiendwegen, vaarten, jaagpaden en rivieren maakt de stad vast aan het omringende landschap. De infrastructuur is in potentie nog tot in de stad aanwezig. Deze landschappelijke structuren lopen haast onverstoord door van buiten naar binnen.

Waterstructuur

De vesting Oudewater draaide om waterbeheersing en inundatie. Dit resulteerde in een uitgekiend stelsel van

vestinggrachten, duikers, bruggen en sluizen. De Goudse Boom als kapitale inlaat van de waterlinie en de buitengrachten bij de westwal zijn essentiële elementen van deze structuur die herstelt zouden kunnen worden.

De 18de en 19de eeuwse vestingwandeling

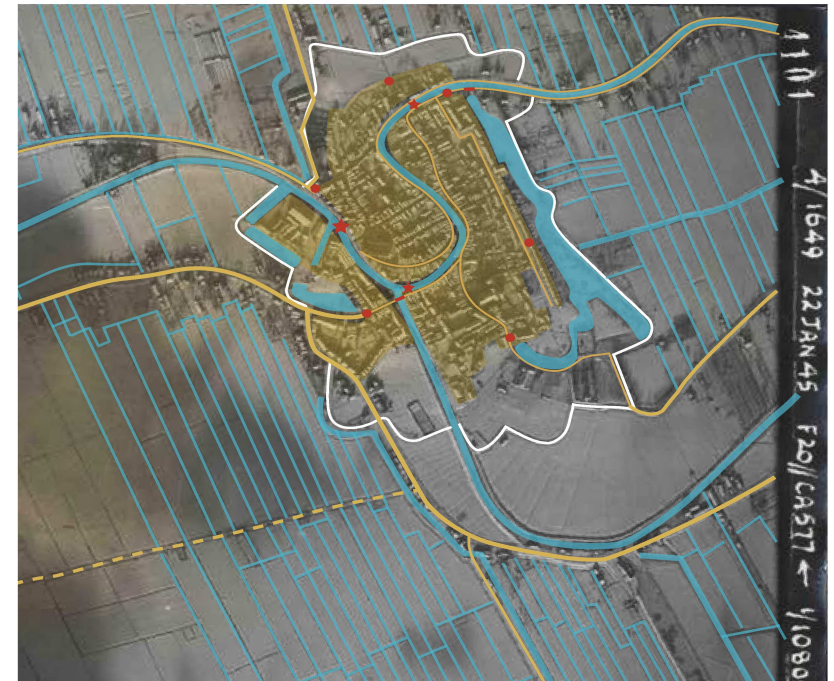
De vestingwandeling kennen we van de 19de eeuwse prenten. Langs de Nieuwe Singel is deze groene infrastructuur nog intact, op andere plaatsen is het meer versnipperd geraakt.

Nog aanwezige
structurelementen ingetekend
op de RAF luchtfoto van 1944:

- Vestingcontour (witte lijn)
- landschappelijke infrastructuur (rivieren, weteringen, sloten, wegen, tiendwegen, jaagpaden)
- Vestinggrachten (Westerwal en Grote Gracht)
- Sluizen en toegangsbruggen
- Plek van poorten

De Utrechtse Poort
(Waardpoort) met wandelaars in
± 1720 (H. de Winter)

PROGRAMMATISCHE KERNWAARDES : DYNAMIEK EN VERVLECHTING

De dynamiek van de rivier

De Hollandsche IJssel met zijn getijden en de verbinding met de Oude Rijn via de Linschoten hebben de stad als handelsknooppunt en als vesting gevormd. Dit resulteert in sluizen en bomen, de Goudse Boom, waterindustrie en scheepvaart. De moderne variant hiervan is de recreatievaart over de IJssel.

Nut en genoeg: Stadstuinen in en om de stad

Stadsboerderijen, hooibergen, lusthoven, volkstuinten,

recreatietuinen zoals Rozenburg hebben zich in de vestingzone genesteld. Het zwembad uit 1935 en de voetbalvereniging zijn hier 20e eeuwse voortzettingen van.

Intieme binnenwereld

De verstilling van de stadsboerderijen, tuinen, stegen en achterstraatjes contrasteert met de statige havenstraat de St-Michaëlskerk en de open ruimte langs de IJssel. Samen zijn ze zeer sfeerbepalend.

Mix van wonen en nijverheid

Kleine en grote bedrijven, wonen, winkels en voorzieningen staan door elkaar in het historisch stedelijk weefsel. De watergerelateerde 19de eeuwse industrie is nog aanwezig op een prominente plek tegenover de St-Michaëlskerk.

Touwfabriek op de Lange Burchwal in 1870 (foto Rahms). De baanschuren staan op de geslechte wal waar later de volkswoningbouw zal verrijzen. De stad heeft de mix van kleinschalige nijverheid en wonen deels behouden en heeft hierdoor een informele intieme binnenwereld.

Huidige dynamiek en vervlechting in de vesting ingetekend op de RAF luchtfoto van 1944:

- Vestingcontour (witte lijn)
- Nut en genoeg, tuinen, sport en recreatie rond de stad.
- Watergebonden nijverheid langs de Hollandsche IJssel.

MATERIELE KERNWAARDES : BOUWWERKEN, GRACHTEN, KADES EN ARCHEOLOGIE

Vestinggrachten

Delen van de vestinggracht zijn nog aanwezig. Door de verbrokkeling is dit niet overal meer leesbaar.

Landschappelijke bastions

Het met treuwilgen omzoomde groene bastion van de Sint Janstraat en de twee kerkhoven met hun formele aanleg zijn voorbeelden van de 19de eeuwse landschappelijke transformatie van de vesting.

Middeleeuwse muur

Archeologische restanten van de middeleeuwse stadsmuur zijn ondergronds nog aanwezig bij de Biezen-wal, het Dr. Plesmanplantsoen en de Venendaalstraat. Van de poorten is de plek bekend.

Wachtlokaal IJsselvere

Dit is het enige bouwwerk van de vestingwerken dat in stand is gebleven.

Woningbouw op de vesting:

De planmatige woningbouw uit 1920 - 1950 volgt op een aantal plekken exact de vestingcontouren. Hiermee heeft de binnenstad op die plekken zijn historische structuur behouden. Langs de Lange Burchwal heeft de woningbouw uit de jaren '20 monumentale waarde. Aan de Oude Singel. gaat het om jaren '50 bebouwing. Openbare school

Opgravingsfoto uit 1937 / 1950 van de middeleeuwse stadsmuur bij het Dr. Plesmanplantsoen. Op de achtergrond is de kade langs de Linschoten te zien en de dichtgegooide vestinggracht. De opgraving is beschreven in 'Berichten van de Rijksdienst voor Bodemonderzoek jaargang 1950'. (collectie RCE)

Objecten in de vesting ingetekend op de RAF luchtfoto van 1944:

- Vestingcontour (witte lijn)
- Vestingsgrachten.
- Middeleeuwse muur (bruine stippellijn).
- Landschappelijke bastions en vestingwandeling met bomen (groene lijnen).
- Wachtlokaal IJsselvere
- Locaties poorten en Goudse Boom
- Woningwetwoningen langs lange Burchwal en school Sint Janstraat
- Complex Machine Fabriek Hondse IJssel.
- Zwembad Statenbad, theekeoepel en stadstuin Rozenburg.

Machine Fabriek Hollandsche IJssel

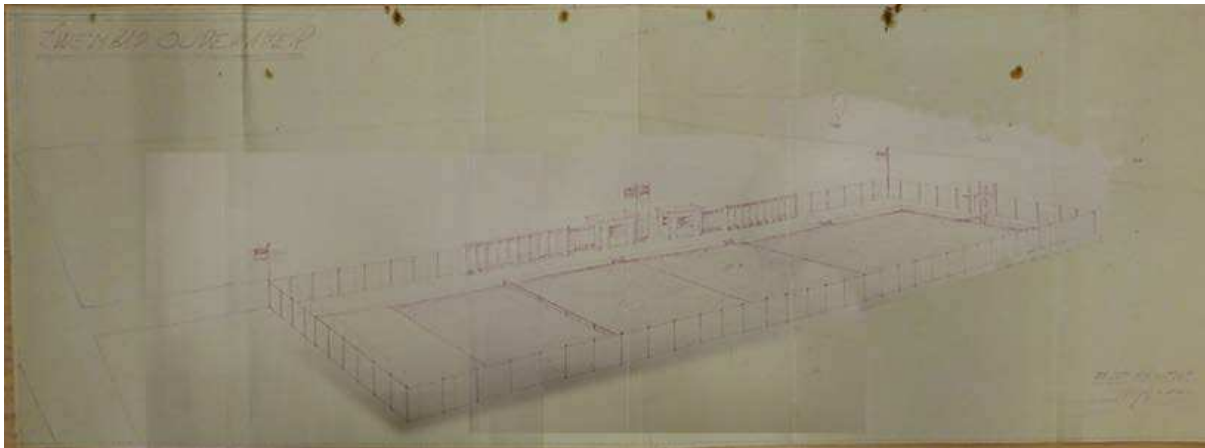
In 1872 vestigde zich aan de Westerwal de Machinefabriek De Jongh & Co. (nu Machine Fabriek Hollandsche IJssel). Het bedrijf is typerend voor de industriële bedrijfsontwikkeling op voormalige vestingwallen zoals die ook elders in Nederland eind 19de eeuw heeft plaatsgevonden. In Oudewater heeft de industrialisatie geen grote vlucht genomen waardoor de Westerwal nog de sfeer van de 19de eeuw uitstraalt.

Stadstuin Rozenburg

De stadstuin Rozenburg was lange tijd een uitspanning behorende bij café restaurant Roos. Het hek en de hoofdropzet van de tuin zijn nog aanwezig en liggen mooi aan de vestingwandeling bij de Nieuwe Singel. Een ander voorbeeld van een lusttuin is in Papehoef aan de Oude Hekendorpseweg waar alleen de thekoepel van is blijven staan.

Zwembad Statenland

Het in 1935 door stadsarchitect Hogendoorn ontworpen complex is de eerste grootschalige recreatieve voorziening in de vestingzone. Het heeft een bijzondere landschappelijke ligging in de voormalige vestinggracht nabij de IJssel.

Tekening van het Zwembad Statenland door Gemeente Architect J.C. Hoogendoorn. 1935 (collectie archief Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard)

Theekoepel van van Aelst aan de Oude Hekendorpseweg met uitzicht over de Hollandsche IJssel. De koepel was onderdeel van een grote boomgaard van een welgestelde stadsbewoner. 1997 (collectie RCE)

Streefbeeld

WANDELING, ONTWIKKELGEBIEDEN EN VESTINGSPOREN

Het doel van het Streefbeeld is om te laten zien hoe Oudewater als vestingstad herkenbaar en beleefbaar gemaakt kan worden. Het historisch narratief en de uit gesprekken en onderzoek voortkomende kernwaardes vormen de gonslag waarop het Streefbeeld is gestoeld. Het Streefbeeld is bewust getekend in de stijl van een historische vestingkaart en benadrukt daarmee de historische continuïteit en eigenheid van Oudewater.

Op de kaart staan de belangrijkste ruimtelijke kansen ingetekend. Deze hangen samen met voorstellen die betrekking hebben op toeristische en recreatieve programmering, arrangementen en visualisering.

Het Streefbeeld onderscheidt vier niveau's waarop de vesting tot uitdrukking komt en een positieve invloed zou kunnen hebben op de ruimtelijke ontwikkeling.

Recreatieve routes en knooppunten

Op een aantal strategische punten kunnen met routeherstel en voorzieningen de stad-landverbindingen worden verbeterd. Hiermee komt de strategische positionering van vestingstad Oudewater in het landschap van de Oude Hollandse Waterlinie tot een nieuwe recreatieve betekenis. Het gaat om het herstellen van verbindingen vanaf de vestingwandeling naar tiendwegen en kades, het maken van voorzieningen voor recreatie en het verbinden en visualiseren van andere waterlinie elementen zoals Linie de Pleit.

De vestingwandeling

De wandeling langs de buitenkant van de vesting is als samenhangende structuur nog grotendeels aanwezig. De wandeling verbindt buitengebied en stad. Met een aantal ingrepen kan dit uitgroeien tot een levendige groene omlijsting van de historische stad. Een groene wandeling waaraan recreatieve en groene bestemmingen liggen en die de verbinding maakt tussen de compacte historische stad en het open buitengebied.

Strategische ontwikkelgebieden

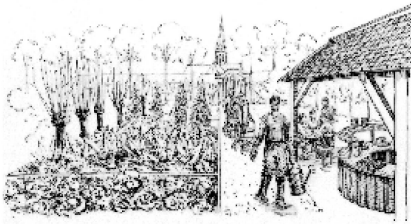
Oudewater heeft drie ontwikkelgebieden in de vestingzone. Dit zijn de Westerwal, de Sint Janstraat en het Statenland. Bij de transformatie van deze gebieden is er de kans om het erfgoed van de vesting een structurerende rol te laten spelen. Het behoud en de versterking van de historische structuren geven een eigen karakter aan de plek. Met de positionering en vormgeving van de bebouwing wordt het contrast tussen binnen de vesting en daarbuiten versterkt. Een dergelijke aanpak maakt Oudewater als historische vestingstad herkenbaar en beleefbaar. Het biedt kansen voor nieuwe hoogwaardige programmering gekoppeld aan recreatieve en toeristische routes.

Sporen van de vestingsgeschiedenis

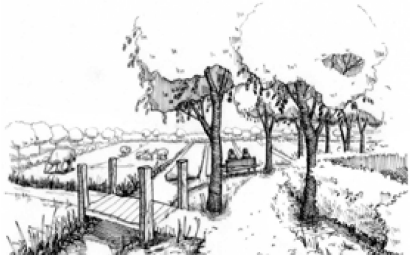
Door de historische binnenstad heen liggen een aantal betekenisvolle structuren en objecten die te maken hebben met de vestingsgeschiedenis. Het ontsluiten, versterken en markeren van dit erfgoed draagt bij aan de historische rijkdom van Oudewater. Het gaat hierbij om de plekken van een aantal poorten, onder andere de Lange Burchwal en de Biezenwal en van een middeleeuwse stadsmuur bij het dr. Plesmanplantsoen.

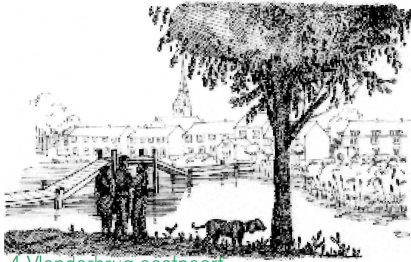
1 Sint Jansstraat wal en uitkijkpunt

2 Stadstuin op vestingwerk

3 Uitzichtpunten en toegang tot buitengebied

4 Vlonderbrug oostpoort

5 Middeleeuwse Stadsmuur

6 Waterstructuur om Westeral

7 Brug goudse boom en reconstructie wal

DE VESTINGWANDELING: DE WANDELING ROND DE VESTING

De vesting Oudewater is na de ontmanteling geleidelijk steeds meer naar de achtergrond verdwenen. De samenhangende structuur die nu nog integraal aanwezig is, is die van de buitenste contour van de vesting. Delen daarvan zijn al meer dan honderd jaar een geliefde wandelplek zoals de Nieuwe Singel. Andere delen van de contour zijn inmiddels woonstraten geworden. Ook zijn er delen nog in gebruik zoals de Groenekade die echter niet meer goed herkenbaar zijn als vestingwandeling.

Streefbeeld vestingpad

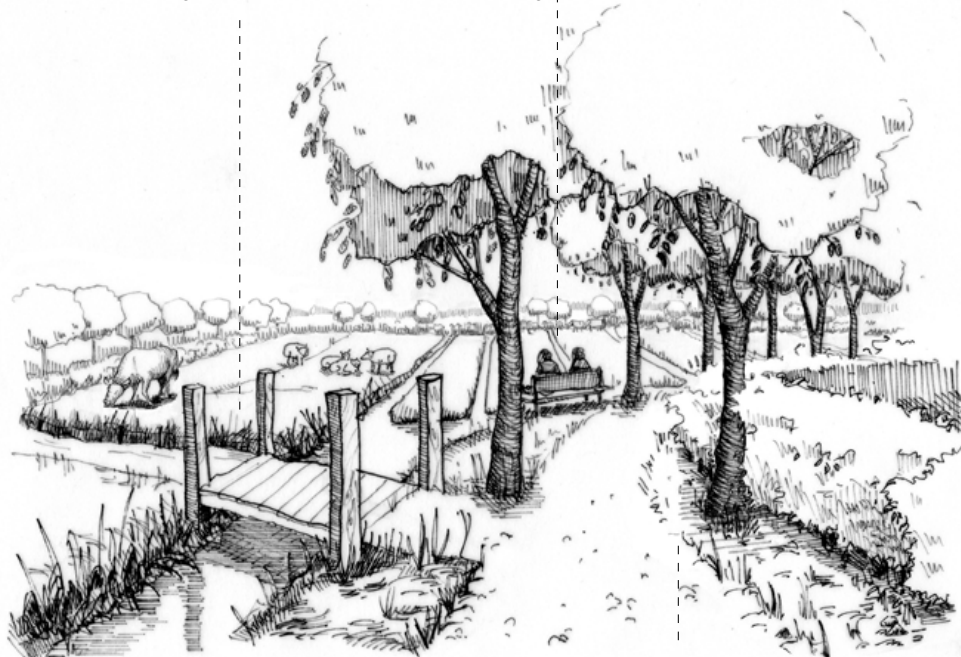
Door het consequent doorvoeren van het profiel met bijvoorbeeld halfverharding en bomen hervindt de vestingwandeling zijn samenhang. Ontbrekende stukken rond de Westerwal en het Statenland worden hersteld. De vestingwandeling markeert hier de contrastrijke overgang van stad naar land. Om de wandeling mogelijk te maken is een nieuwe brugverbinding tussen Markveld en Statenland wenselijk.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Onderzoek mogelijkheden om ontbrekende stukken van vestingwandeling bij Statenland en Westerwal te herstellen als onderdeel van de gebiedsontwikkeling.
- Uitzichtpunten en toegangen tot het buitengebied (tiendwegen) versterken en herstellen.
- Onderzoek brug tussen Markveld en Statenland.
- In het noordoosten zal de vestingwandeling over bestaande woonstraten lopen en zijn de mogelijkheden voor profiel-aanpassing geringer.
- Herkenbare boombeplanting doorvoeren echter wel met een mix van soorten ivm. boomziektes.

Nieuwe aansluiting op tiendwegen.

Passend meubilair langs hele wandeling.

Herkenbare en consistente profilering en boombeplanting.

STADSTUIN ROZENBURG / EETBARE STAD

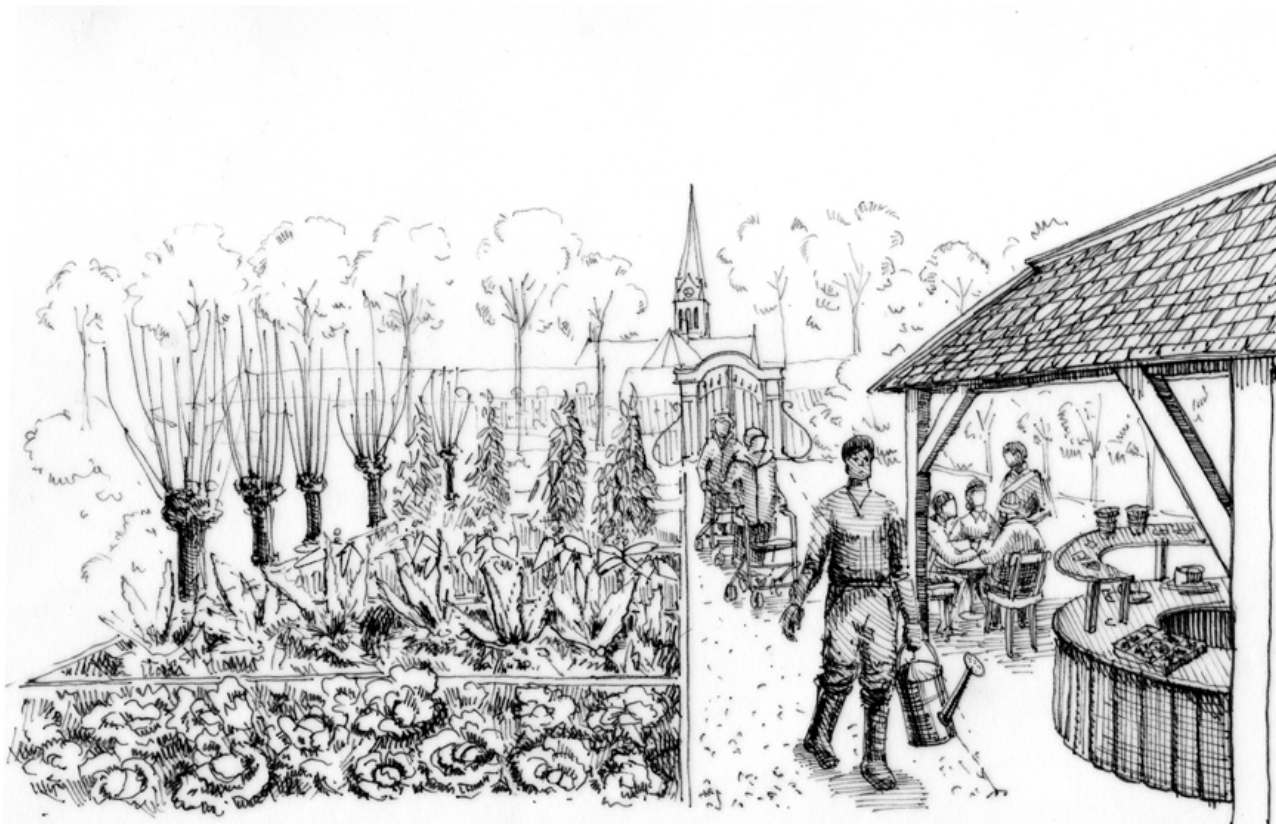
Ten oosten van de Nieuwe Singel is een open groengebied waar schapen lopen en je uitzicht hebt over de Snelrewaard. Ooit waren er in deze schootsvelden (gebieden waar je vanwege de vesting niet mocht bouwen) stadstuinen waar groente en fruit werd verbouwd. Vaak verenigden deze stadstuinen het nuttige aan het aangename. Stadsbewoners hadden hier zomerkamers waar ze op warme dagen verkoeling zochten in het groen.

Streefbeeld stadstuin Rozenburg

Groene initiatieven in de stadsrand hebben opnieuw de belangstelling. Het zijn plekken van ontspanning, sociale interactie en passen bij het streven naar bewustwording en duurzaamheid. Ook Oudewater stimuleert middels 'Eetbare stad' dit soort initiatieven. Stadstuin Rozenburg kan een toeristische trekpleister worden. Een trekpleister aan de vestingwandeling en startpunt voor wandelingen in de omgeving.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Op dit moment is het gebied in particuliere handen.
- De stadstuin is duurzaam (10 jaar) in zelfbeheer bij diverse vrijwilligersorganisaties.
- De stadstuin bevordert gezonde groene activiteiten, re-integratie en scholing. De stadstuin kan een intensief moestuinen deel hebben en meer open weides met schapen zie voorbeeld landgoed Bredius in Woerden.
- In de stadstuin is een ontmoetingsplek waar gepicknickt of iets gedronken kan worden.

NIEUWE VOETGANGERSBRUG OP PLEK GOUDSE BOOM

De strategische kern van de vesting Oudewater ten tijde van de Oude Hollandse Waterlinie was de Goudse Boom. Door de Goudse Boom te openen en te sluiten werden het scheepvaartverkeer en de waterpeilen in dit deel van de waterlinie gecontroleerd.

Met de ontwikkeling van de Westerwal is er behoefte aan een nieuwe oeververbinding. De brug biedt de kans om de ontwikkeling van Westerwal direct te verbinden met het centrum, waardoor het gebied een aanvulling kan vormen op het programma van de binnenstad.

Streefbeeld Goudse Boom

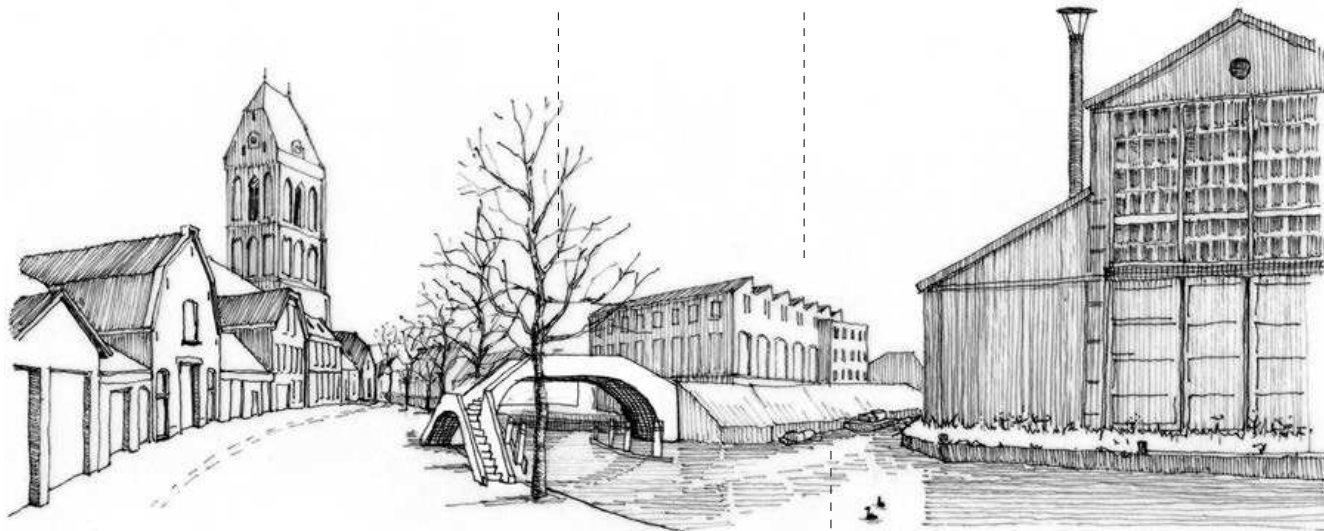
Een voetgangersbrug op deze plek die verwijst naar de Goudse Boom en aansluit op een gereconstrueerde wal biedt de kans dit cruciale deel van de waterlinie te verbeelden en tevens de Westerwal onderdeel te laten zijn van de historische binnenstad. Samen met het herstel van de waterstructuur en de vestingwandeling kan dit de basis vormen voor een integrale gebiedsontwikkeling van het gebied die het historisch karakter optimaal benut.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Brug onderdeel van stedelijke routestructuur en schakel in de voetgangersroutes en stad-landverbindingen van Oudewater.
- Onderzoek haalbaarheid van hoge stenen boogbrug die aansluit op gereconstrueerde vestingwal.
- Brug voldoet in hoogte (4,7m) aan de doorvaarteisen.
- De versmalling van het waterprofiel met een historische brug botst met de eisen voor doorvaart en waterprofiel van het Waterschap. Hier is nadere studie nodig.
- Onderzoek brug in samenhang met publieksparkeren in de nieuwe ontwikkeling.
- In een eerder stedenbouwkundig studie is voorkeur uitgesproken voor een brug nabij de kerk. Nader onderzoek naar de beste locatie is gewenst.
- De brug moet in samenhang met het project Westerwal onderzocht worden.

Hoge boogbrug met geleidewerk sluit aan op verhoogd walpad.

nieuwbouw Westerwal refereert aan industrieel karakter

Gracht onderdeel van vestingstructuur.

BUITENGRACHT EN WANDELING WESTERWAL

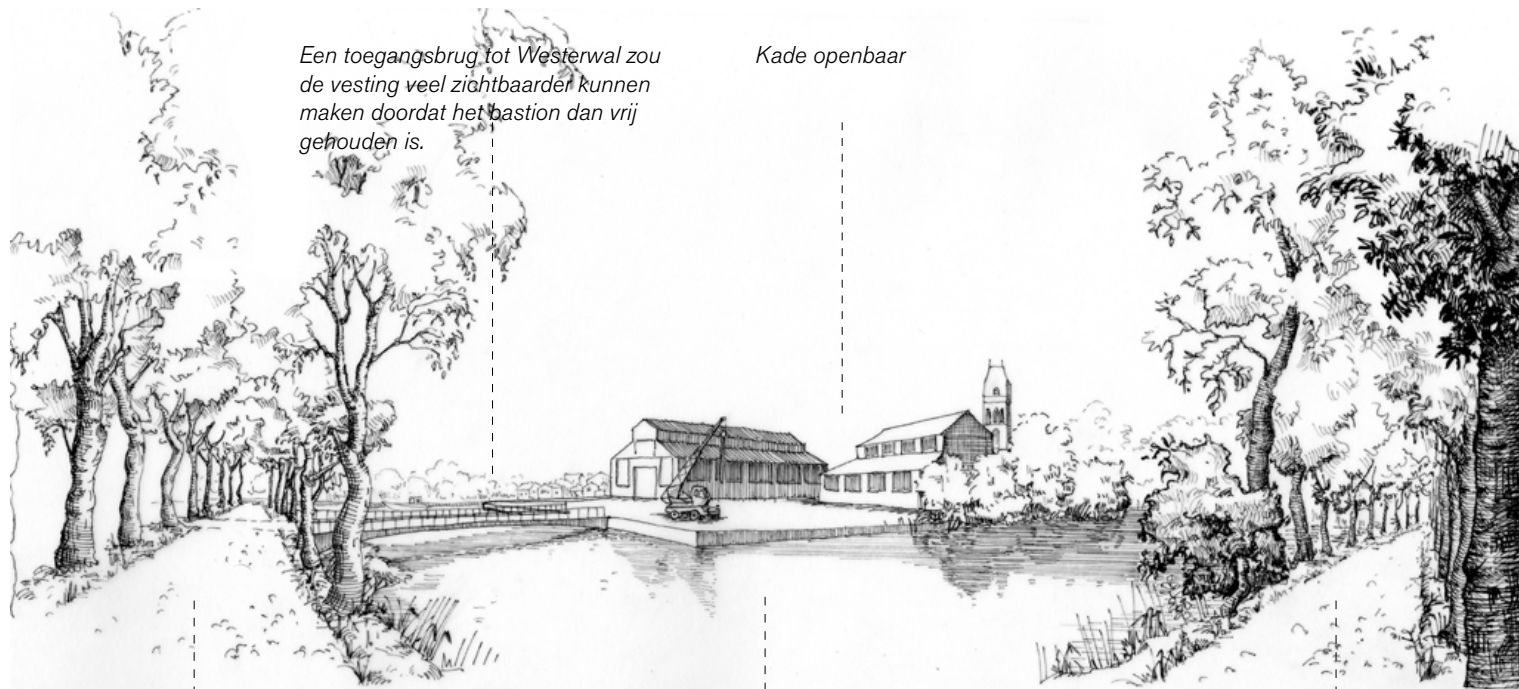
De Westerwal is van oudsher een industrieel gebied met scheepswerven en andere nijverheid. Na de ontmanteling van de vesting heeft er schaalvergroting plaatsgevonden. De Machinefabriek De Hollandsche IJssel heeft hier al meer dan een eeuw haar bedrijf in een aantal imposante bedrijfsgebouwen. Door het deels verdwijnen van de buitengracht is de vestingstructuur op dit moment slecht leesbaar. Hierdoor zijn ook een aantal onbenutte restgebieden. In de Schetsverkenning Havenkwartier Oudewater van de gemeente uit 2017 zijn deze thema's ook benoemd.

Streefbeeld buitengracht Westerwal

Herstel van de buitengracht en van vestingpad rondom de Westerwal. Hiermee ontstaat een omljstende openbare structuur die verschillende plekken op een prettige manier kan verbinden en het gebied onderdeel maakt van de stad. Samen met de Goudse Boom vormt dit de basis voor een integrale gebiedsontwikkeling van het gebied die recht doet aan het historisch karakter.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Continueren vestingpad aan buitenkant van vestinggracht.
- Herstel waterstructuur, onderzoek naar nieuwe toegang voor Machinefabriek (brug of duiker) die het bastion vrij laat liggen en daarmee de vestingstructuur herstelt.
- Cultuurhistorische ondergrond als kans en input voor de toekomstige stedenbouwkundige structuur.
- Contrast vestingwerk vs. groen ommeland.
- Waterkanten openbaar houden.

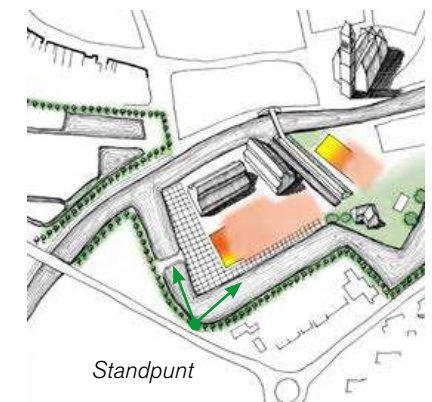
Een toegangsbrug tot Westerwal zou de vesting veel zichtbaarder kunnen maken doordat het bastion dan vrij gehouden is.

Kade openbaar

Pad loopt langs de gracht en is onderdeel van vestingwandeling.

Herstelde buitengracht onderdeel van vestingstructuur.

Pad loopt langs de gracht en is onderdeel van vestingwandeling.

Standpunt

BASTIONPAD EN GROENE BASTIONS SINT JANSTRAAT

De locatie Sint Janstraat werd gevormd door de vestingwerken. De contouren van twee bastions zijn hier nog duidelijk aanwezig. Het water rondom de locatie is de voormalige brede vestinggracht.

De contouren van de bastions zijn in de loop der tijd vervaagd en ronder geworden. Langs het water staan prachtige oude bomen (treurwilgen) die deze rand van de binnenstad een groen karakter verlenen. De locatie is al een aantal jaren braak en wordt als evenemententerrein benut.

Streefbeeld bastionpad

In het nieuwbouwplan voor de locatie Sint Janstraat wordt een vlonderpad voorgesteld die de scherpe hoekige vorm van de vesting doet herleven. Door het vlonderpad preciezer in te passen ontstaat er een gevarieerde ervaring waarbij de punt als een verhoogde belvedere uit de bomenrij te voorschijn komt. Het pad volgt deels de groene wal die er nu is en sluit vervolgens via een vlonder aan op de Waardsedijk en aan de andere kant op de Lange Burgwal.

Aanbevelingen en aandachtspunten

- Aansluiting van vlonderpad op de Lange Burchwal.
- Instandhouding robuuste openbare structuur.
- Het pad verschijnt en verdwijnt en benut de bijzonderheden van de locatie.
- Verhoogd uitzichtpunt op punt van bastion.
- Samenhang zoeken met gebiedsontwikkeling en publiek programma (zoekgebied kano-verhuur).
- De bomen langs de gracht zijn beschermd via Beschermde Bomenlijst Oudewater 2018.
- Rekening houden met de overstort riolering.

OOSTERPOORT: NIEUWE BRUG EN AANLEGSTEIGER

De Lange Burchwal volgt precies het tracé van de vestingwal. Deze straat is lange tijd in gebruik geweest voor meerdere touwbanen met houten portalen waarlangs het touw werd opgespannen. De woningen aan de oostzijde waaronder de monumentale tuindorpwoningen van Jan Wils staan iets hoger daar waar ooit de vestingwal lag. De woningen aan de westzijde van de straat hebben daardoor regelmatig met wateroverlast te maken.

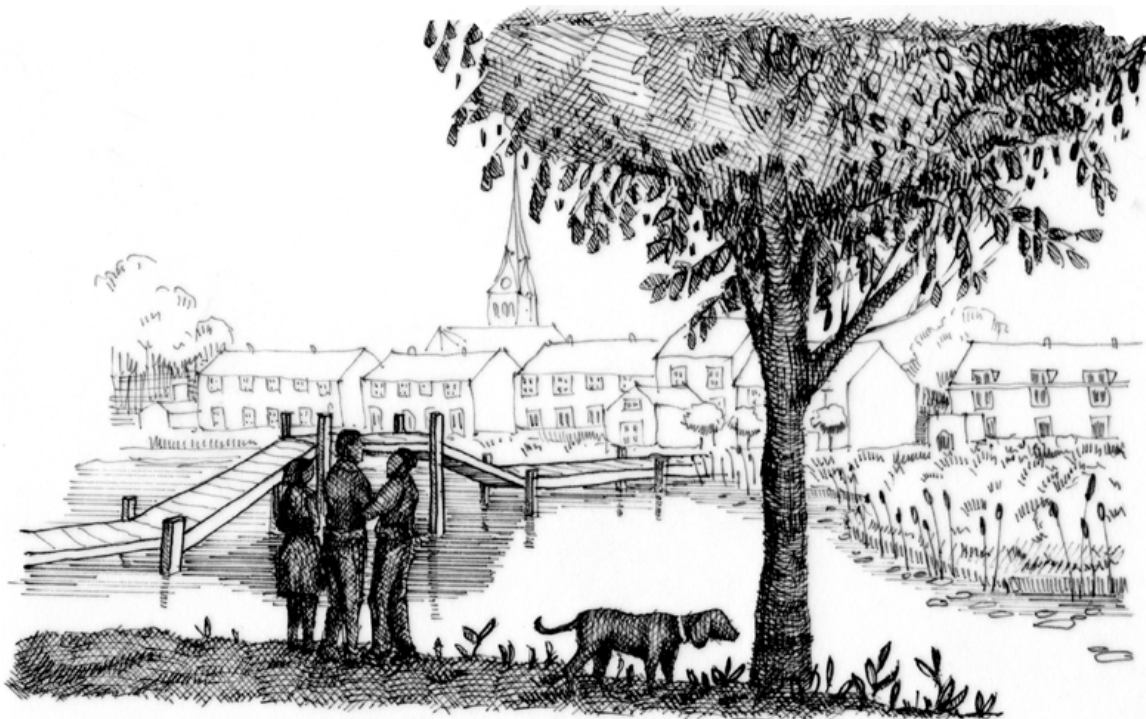
De waterkant is in beslag genomen door tuinen. Alleen de tuinpaden tussen de woningen geven een uitzicht op de vestinggracht en de Nieuwe Singel.

Streefbeeld stadsbrug en aanlegsteiger

Het pad in het verlengde van de Oude Huygensteeg ligt op de plek waar ooit de Oosterpoort was. Een nieuwe brug met doorvaarthoogte voor sloepen over de vestinggracht kan in samenhang met de noodzakelijke herprofilering tbv. waterafvoer en het realiseren van een rieteland op de plek van het voormalige bastion de historische structuur van de vestingwal herstellen. Dit is ook de ideale plek voor de aanlegsteiger met informatie die op initiatief van Stichting Oude Hollandse Waterlinie wordt aangelegd.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Nieuwe oeververbinding maakt korte rondjes van binnenstand en vesting mogelijk en verbindt het hart van Oudewater met de buitenkant vesting.
- Bij toekomstige herinrichting Lange Burchwal de profilering en materialisering afstemmen om het bijzondere historisch karakter te versterken, bijvoorbeeld door een eenduidig, asymmetrisch profiel met het benadrukken van subtiele hoogteverschillen.
- Aanlegplaats en overstapplaats voor boten (kano's rondvaart) zoeklocatie kano-verhuur dichtbij het centrum.
- Versterking stadsbeeld met lange brug en bastion.
- Toegang tot stadstuin Rozenburg.
- Schakel in kano-netwerk en wandelnetwerk.
- Rietoevers als visualisering van vestingcontour en als natuurvriendelijke oever in overleg met waterschap.

VISUALISATIE VAN MIDDELEEUWSE STADSMUUR

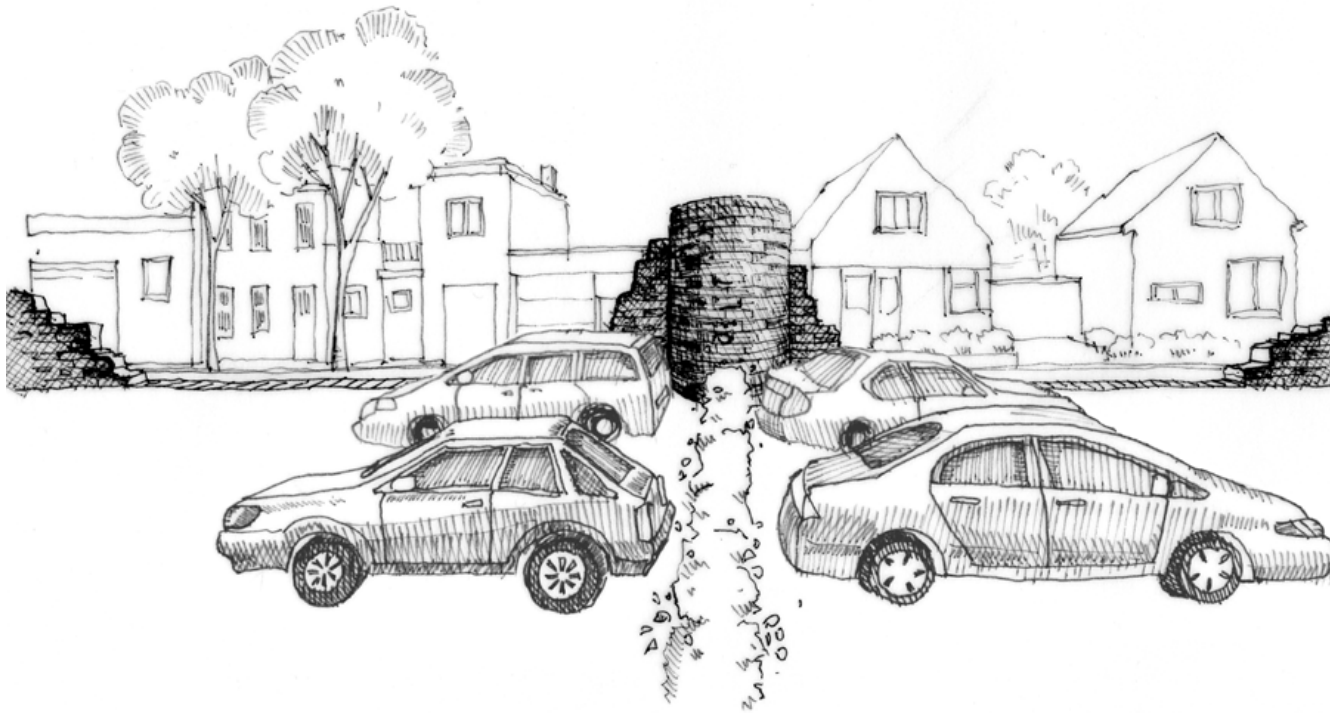
Aan de noordzijde van Oudewater is de middeleeuwse stadsmuur onderdeel van de 18de eeuwse vesting gebleven. Op oude kaarten en tekeningen is te zien dat het een gebogen stenen muur was met kleine ronde bastions. Een deel van de muur is zichtbaar gemaakt aan de van Veenendaalstraat.

Streefbeeld middeleeuwse stadsmuur

Onder de parkeerplaats aan het dr. Plesmanplantsoen liggen nog de fundamenten van de stenen muur. Het deels herbouwen van de muur als onderdeel van deze bezoekersparkeerplaats maakt de binnenkomst in Oudewater voor bezoekers interessanter. De parkeerplaats verandert dan van een non-plaats in een historische plek die onderdeel is van de binnenstad.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Reconstructie in samenhang met aanpak Masterplan Binnenstad.
- Reconstructie van deel van de middeleeuwse muur als entree van de parkeerplaats.
- Gebruik van authentiek bouw materiaal.
- Onderzoek mogelijkheden om herbouw te combineren met leerwerkplaats en archeologisch onderzoek.
- In samenhang met verbetering bewegwijzering naar de parkeerplaats voor voetgangers vanuit de binnenstad.

INSPIRATIE : REFERENTIE BEELDEN GROEN

*Groene routes in Groene
Hart doorsnijden de
polders en vaarten van
het unieke Hollandse
cultuurlandschap*

*Buurtzorg en beheer door
bewoners in het groen:
Landgoed Bredius wordt
gerund door vrijwilligers
en is genesteld in de
vestingzone van Woerden.*

INSPIRATIE : REFERENTIE BEELDEN ARCHITECTUUR

*Nieuwe architectuur in
oude stadswal (Gent)*

*Nieuwbouw in
vesting Woerden in
combinatie met robuust
landschappelijk groen en
openbare oevers.*

Kaders voor ruimtelijke Ontwikkelingen

ONTWIKKELLOCATIE SINT JANSTRAAT

Dit is de enige plek waar de vesting over zijn gehele breedte nog als een samenhangend landschappelijk ensemble ervaarbaar is. Aan de stadskant zijn het Oranje en Nassause Bolwerck de enige nog over-gebleven bastions van de 18de eeuwse vesting. Ze hebben een zacht vloeiende oever waar treurwilgen overheen hangen. Dit contrasteert mooi met de strakke wal met haagbeuken van het voormalige tenaille waar de beide begraafplaatsen zijn gelegen. Samen met de Grote Gracht vormen de verdedigings-werken een waardevol landschappelijk ensemble waar de Waardse-dijk zich

doorheen kronkelt. Vanaf de Waardsedijk zijn de treurwilgen en de voormalige school beeldbepalend. Vanaf de Lange Burchwal en de Kapellestraat vormen de vm. school en het uitbundige groen de beëindiging van de zichtlijn.

Op deze plek komt een groot woongebouw over vier lagen dat in zijn vorm de bastions van de vesting echoot. *'De ontwikkeling biedt een kans om de historische locatie te benadrukken en open te stellen voor publiek gebruik.'* (bkp, 02-2019 vastgesteld door de gemeente raad).

Kaders voor beeldkwaliteit

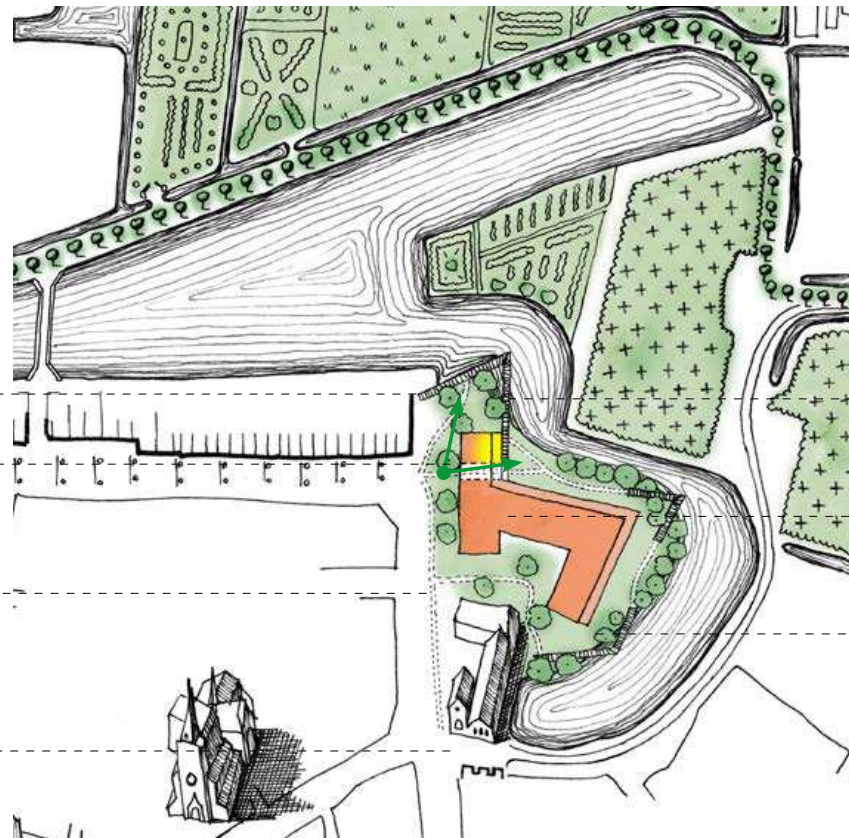
- Behoud en versterking van de cultuurhistorische groenstructuur op de vestingwerken met haar contrasten en zichtlijnen.
- Openbare parkstrook met padenstelsel en behoud van de beschermde treurwilgen op het Bolwerck.
- Behoud van de zichtlijnen vanaf de Waardsedijk, de Lange Burchwal, Wijngaardstraat en de Kapellestraat.
- Ontsluiten van de parkstrook vanaf de Sint Janstraat met versterking groenstructuur.
- Passende visualisatie van de historische vesting door de punten van de bastions op de historische plek als vrijliggend steigerpad te benadrukken.
- Openbare of collectieve functie plint van het gebouw op de hoek. Hier is zowel de cruciale doorgang als ook een zeer smalle strook tussen oever en gebouw (een privé functie op deze plek botst met de wens een openbare route te maken).

Openbare of collectieve functie op hoekpunt versterkt de route.

Zichtlijnen openhouden.

Hoofdwandelroute volgt historisch tracé van vesting via Waardsedijk en poort.

Poortwerking door kopse gevel school en overliggende woningen markeert het eind van de historische stad.

Wandelpad langs de rand van het Bolwerck gaat over de bestaande wal. De verdwenen hoekpunten worden aangezet als steigers met uitzicht.

Bouwwolume markeert het bolwerk door vorm en architectuur.

Handhaving en versterking bomenstructuur en landschappelijke contrasten.

HUIDIGE KWALITEIT ROND SINT JANSTRAAT

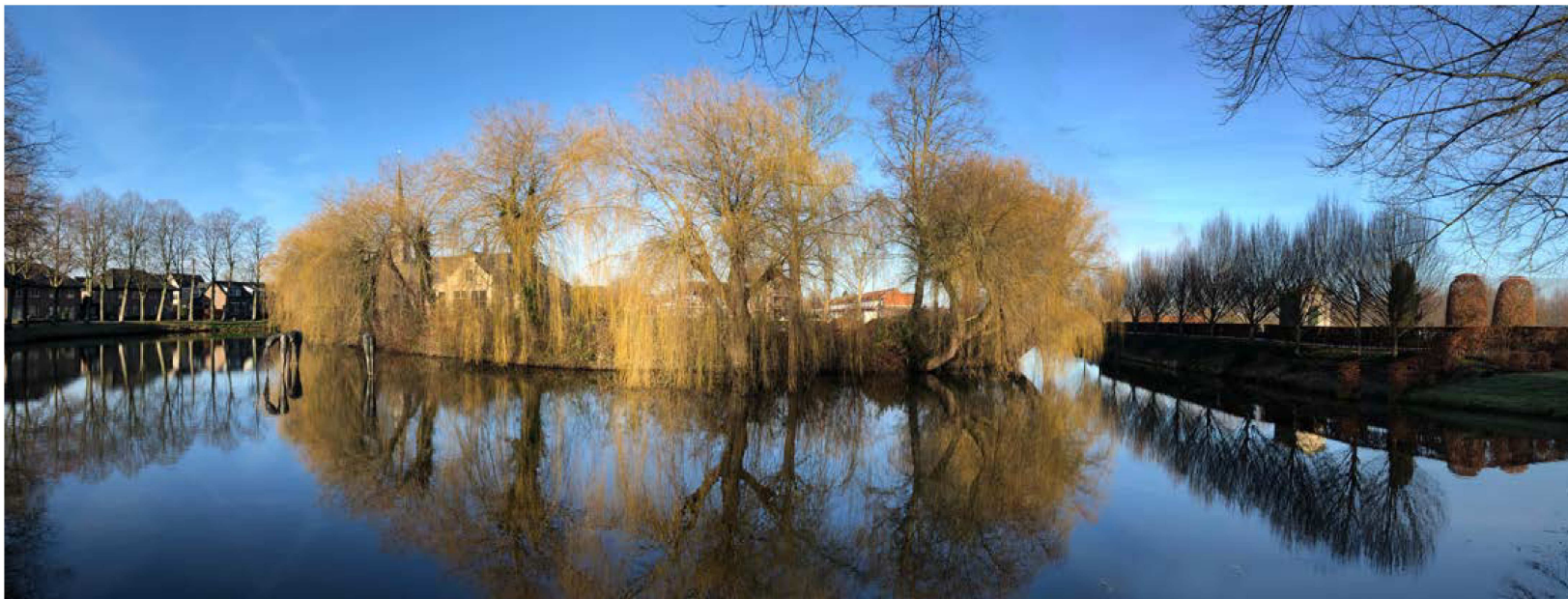
Robuste groenstrook met lage wal

Zichtlijn vanuit de Lange Burchwal

Poortwerking van schoolgebouw en visuele en fysieke verbinding over zuidwal richting Bolwerck en Grote Gracht.

Landschappelijk ensemble van de voormalige vesting: de Grote Gracht omgeeft de twee bolwerken. De oevers zijn hier afgerond en verzacht door de treurwilgen. De inrichting doet denken aan de 19de eeuwse vestingparken (Utrecht, Woerden, Haarlem). Op de ravelijnen zijn begraafplaatsen gekomen met een formele groenaanleg en classicistische ornamenten. De Waardsedijk kronkelt langs de voormalige verdedigingswerken en eindigt op de plek van de Waardse poort. De monumentale school uit 1882 markeert de plek van de poort en de overgang naar de binnenstad.

WESTERWAL

De 18de eeuwse vesting omarmde en overbrugde de Hollandsche IJssel bij de Westerwal. Herbouw van de Goudse Boom en herstel van de vestinggracht bieden de kans om op unieke wijze het industriële en maritieme karakter van IJsselvere en de historische binnenstad te verenigen.

Er is een plan in ontwikkeling voor de locatie Westerwal. Daarbij is het programma woningbouw, cultuur, recreatie en parkeren. Uitgangspunt is dat de Machinefabriek in functie blijft. Het Streefbeeld onderstreept de uitgangspunten uit de Schetsverkenning Havenkwartier

*Voetgangersbrug en wal
Goudse Boom.*

Oudewater (2017)

Kaders voor beeldkwaliteit

- Contrast binnen de vesting en buiten versterken.
- Nieuwe oeververbinding op plek van Goudse Boom en verhoogde route over wal zijn onderdeel van de ontsluiting van het gebied.
- Grote korrel voor nieuwbouw past bij industrieel verleden en open karakter van locatie.
- Gemengd programma doet recht aan historie en

karakter van plek en maakt een nieuwe levendige plek nabij het centrum van Oudewater.

- Versterken van de vestingstructuur door het terugbrengen van water en het vestingpad.
- Overloopparkeren onderzoeken voor binnenstad.

*Olieslagerij Verloop op de Westerwal
(circa 1900) Rahms: monumentaal
industrieel.*

*Industrieel volume op de
Westerwal met gemengd
programma*

*Herstel buitengracht en
vestingwandeling*

*Luizenwal met bomen ten tijden van
de afgraving (1870) Rahms.*

KORREL EN SFEER ROND WESTERWAL

IJsselkade vanaf St-Michaëlkerk

Zicht op de Hollandsche Machine Fabriek en de vestinggracht.

Zicht op de vestinggracht waar de Goudse Boom op aansloot

Entree van de Hollandsche Machine Fabriek bij gedempte vestinggracht.

Zicht op de vestinggracht bij IJsselvere

STATENLAND

De overgang stad-land en het stadsgezicht vanaf de wijde omtrek zijn kwaliteiten van Oudewater die van belang zijn bij de planvorming rond het Statenland. De locatie Statenland ligt binnen de rode contour. De gemeente is voornemens hier woningbouw te ontwikkelen. De locatie Statenland was als schootsveld van strategisch belang voor de verdediging van de stad. Schootvelden waren vaak het gebied van tuinderijen en houten bebouwing die in geval van oorlogsdreiging 'geslecht' (gesloopt) konden worden. Op de militaire

kaarten staat het als afgegraven terrein aangegeven. Het is grotendeels onbebouwd en ligt laag. Waar op de RAF luchtfoto de grens van de vesting nog duidelijk waarneembaar is, is dit nu grotendeels onzichtbaar. Het Statenland vormt een te ontwikkelen schakel in de vestingwandeling omdat het de twee delen van de vesting aan weerszijde van de IJssel kan verbinden. Ook is het van belang voor het behoud van het karakteristieke stadsgezicht van Oudewater vanaf de Provinciale weg en de IJssel. Door hier een krachtige overgang te maken

tussen de compacte historische stad en het open landschap wordt het stadsgezicht versterkt. Dit kan door binnen de vesting compact en stevig te bouwen en buiten de vesting passende woningbouw in hout en in lage dichtheid te realiseren.

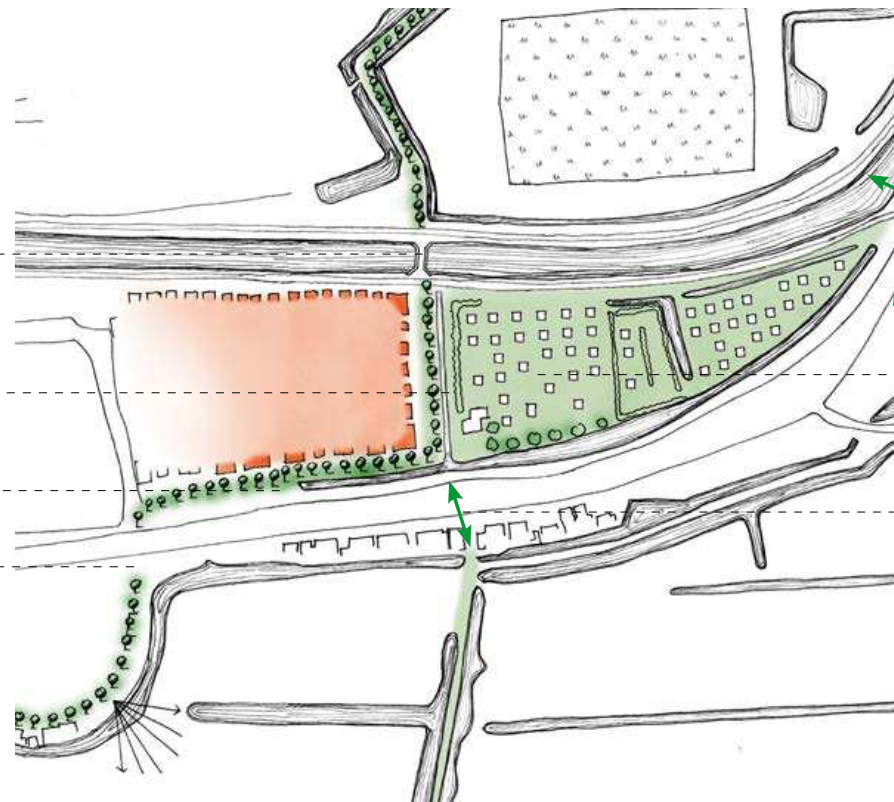
De vestingwandeling verbindt tussen Groenekade, het Statenland, de Oude Utrechtse Straatweg en de Hollandse IJssel. De vestingwandeling versterkt met zijn karakteristiek profiel de stadsrand en maakt een attractieve wandeling mogelijk waaraan van alles te beleven is. Hiervoor is wel een hoogwaardige verbinding over de Hollandse IJssel gewenst.

De vestingwandeling verbindt Statenland en Markveld

Nieuwe compacte bebouwing markeert stedelijk front.

Vestingwandeling markeert overgang van open landschap naar historisch stadscentrum.

Aansluiting Vestingwandeling over de Utrechtsestraatweg

Behoud stadsgezicht

Woning(hout)bouw in schootsveld met lage dichtheid.

Aansluiting Vestingwandeling op Tiendweg, Hoenkoop

STATENLAND

Kaders voor beeldkwaliteit

- Historische laag van de vesting is aanleiding voor het maken van een heldere stadsgrens, een mooie lijn, daar waar het open landschap van rivier en polder de historische stad ontmoet.
- Nieuwe oeververbinding in het verlengde van vestingwandeling.
- Aaneengesloten pandsgewijze bebouwing binnen de vesting vormt stedelijk front en versterkt het stadsgezicht.
- De vestingwandeling met karakteristiek profiel is de ruggengraat.
- Verbinding op wandelnetwerk Hollandsche IJssel en tiendwegen.
- Behoud en benut hoogteverschil die voorkomt uit de afgraving buiten de vesting.
- Stadstuinen met woning(hout)bouw in kleine korrel in het schootsveld.
- De stadstuinen zijn duurzaam (10 jaar) in zelfbeheer bij bewoners of vrijwilligersorganisaties.

Contrast en stadsgezicht

Vestingwandeling aan weerszijde Hollandsche IJssel

Laag gelegen stadstuinen met woning(hout)bouw.

Brug verbindt de vestingwandeling

Jaagpad langs Hollandsche IJssel

Overzicht voorstellen

OVERZICHT VAN MOGELIJKHEDEN ROND DE VESTING

Deze lijst van mogelijke projecten is een samenvatting en een aanvulling op de reeds behandelde projecten. Het bevat lange termijn (droom) projecten en projecten die op korte termijn haalbaar zijn of zelfs waar al financiering voor is. Projecten die onderdeel zijn van integrale gebiedsopgaves zijn bedoeld als inspiratie voor die ontwikkelingen.

Rond de vestingwandeling

De doorgaande vestingwandeling is de ruggengraat van de vesting. De historische structuur kan worden versterkt met routes de stad uit, visualisaties en groene recreatieve trekkers:

- Versterking van de beplanting en het profiel van de vestingwandeling.
- Ontbrekende stukken in de wandeling herstellen (Westerwal en Statenland).
- Nieuwe brugverbinding tussen Statenland en Markveld als onderdeel vestingwandeling.
- Een voetgangersbrug over de Grote Gracht ter plaatse van de voormalige Oosterpoort verbindt de binnenstad met de vestingwandeling aan de Nieuwe Singel en herstelt de historische toegang.
- De duikerbrug in de Zuid Linschoterkade bij de Grote Gracht door open brug vervangen.

Recreatieve en groene trekpleisters rond de vestingwandeling versterken de openbaarheid en betekenis van de vestingstructuur:

- Stadstuin Rozenburg bij Nieuwe Singel.
- Eetbaar landschap in schootveld bij boerderij Oude Singel.
- Stadstuin en recreatie op Statenland.
- Aanlegplaats bij Nieuwe Singel (Stichting OHW)
- Kano-verhuur bij Nieuwe Singel.

Gebiedsontwikkelingen

De Westerwal als centrumlocatie

- Herstel waterstructuur Westerwal met vestingwandeling.
- Publiek en gemengde ontwikkeling Westerwal met openbaar parkeren.
- Reconstructie Goudse Boom als voetgangersbrug.

Landschappelijk Sint Janstraat

- Woongebouw Sint Janstraat met publieke groene omgeving.
- Pad langs buitenrand van bastions.
- Markering van de punten van de bastions met steigers (vlonders).
- Versterking landschappelijk ensemble Bolwerck, Grote Gracht, Waardsedijk en begraafplaatsen.

Stadsbegrenzing Statenland

- Verdichting van Statenland binnen de vesting.
- Vergroening van Statenland buiten de vesting.
- Vestingwandeling markeert de grens.

Reconstructie en visualisatie

- Stadsmuur bij dr. Plesmanplantsoen
- Maquette van vesting met kraan voor inundatie aan Nieuwe Singel en bij Westerwal.
- Markeren poorten in bestrating en overgang in bestrating tussen binnen en buiten de vesting.
- Picknicktafel Nieuwe Singel voorzien van afbeelding en info over de vesting.

Activiteiten

- Stadsgidsen / stadswandeling / rondvaart / Touwtrein
- Educatief programma voor lagere scholen. Venster: de Patriotten.
- Samenwerking met partijen die zich bezig houden met erfgoed en recreatie zoals Struinen en Vorsen, Hollandsche IJssel altijd anders (trekschuittochten) en Stichting Oude Hollandse Waterlinie.

OVERZICHT VAN MOGELIJKE PROJECTEN OUDE HOLLANDSE WATERLINE

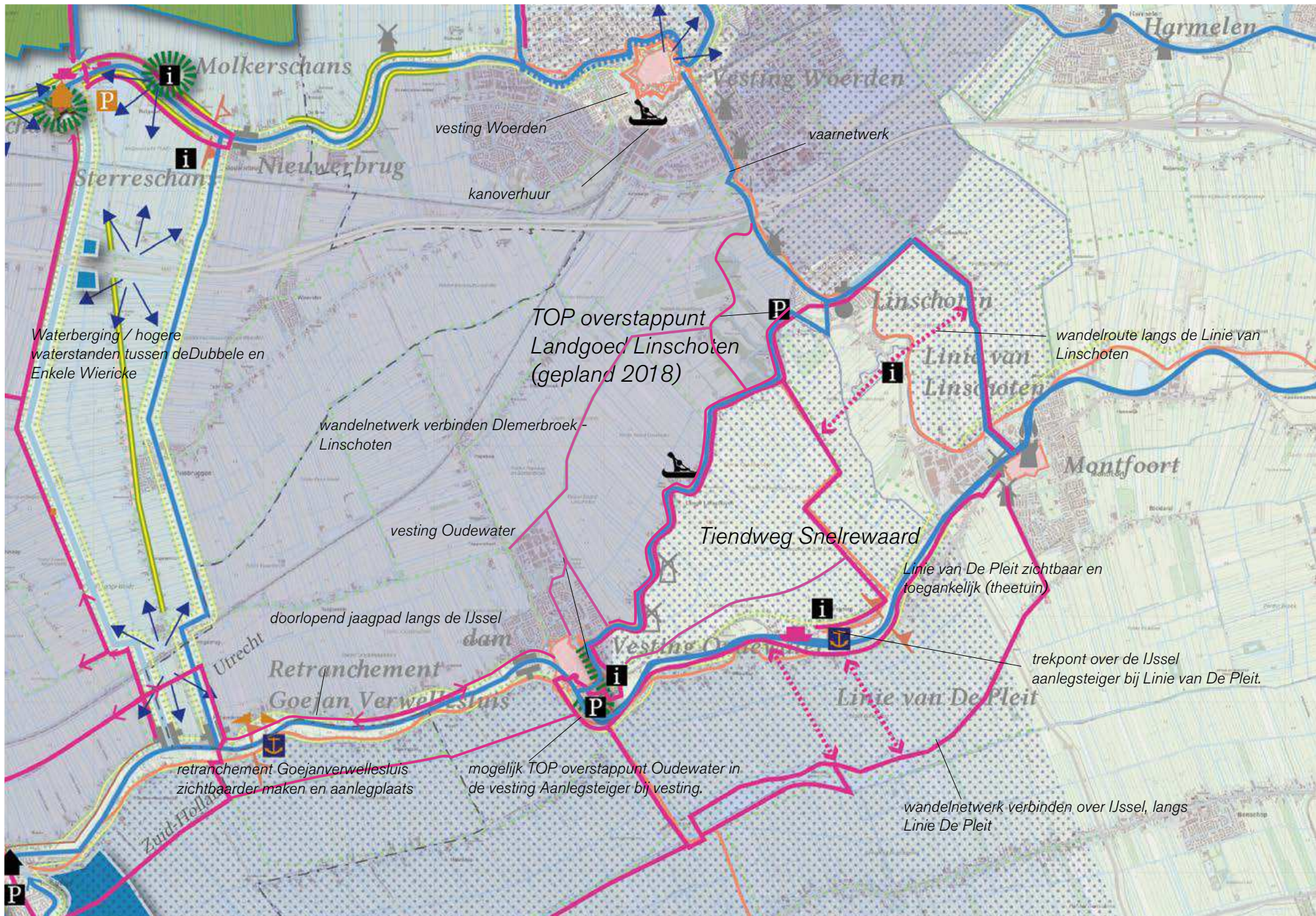
Oudewater in de Oude Hollandse Waterlinie

Strategische plekken langs de Oude Hollandse Waterlinie zoals de linie van Linschoten en de historische sluis bij Goejanverwellesluis zijn zichtbaar gemaakt. Er is een initiatief om dit ook bij Linie de Pleit te doen. Routes die dit landschap ontsluiten en de elementen verbinden kunnen verder ontwikkeld worden.

- De landschappelijke reconstructie van een deel van de Linie de Pleit met een theetuin is een lopend initiatief van een bewoner.
- Op de lange termijn zou het goed zijn om een brug over de IJssel te realiseren die de groene wandel- en fietsnetwerken aan beide zijdes zou versterken.
- Toegang tot Tiendweg bij de Broedkorf aansluiten op Oude Utrechtsestraatweg.
- Toegang tot de tiendweg in de Snelrewaard / herstel tiendweg.
- Kanoroute Snelrewaard.
- Kleine parkeervoorzieningen bij beginpunten van routes.
- Bankjes en routepaaltjes met logo en naam Oude Hollandse Waterlinie.

Activiteiten

- Stadsgidsen / stadswandeling / rondvaart / Touwtrein aandacht voor Oudewater als waterlinie stad.
- Arrangementen met wandel-, fiets- en vaarroutes
- .
- Arrangementen en routes met partijen die zich bezig houden met erfgoed en recreatie zoals Struinen en Vorsen, Hollandsche IJssel altijd anders (trekschuittochten) en Stichting Oude Hollandse Waterlinie.

Inventarisatie / Proces

INVENTARISATIE, WERKSESSIES EN GESPREKKEN

Het Streefbeeld Vesting Oudewater is tot stand gekomen in een aantal workshops en gesprekken met bewoners, historische verenigingen en aanbieders van recreatieve en toeristische producten. Daarnaast hebben we de locaties van de vesting van Oudewater bezocht en gedocumenteerd. Dankzij de vele publicaties en het beschikbare historisch materiaal hebben we een goed beeld gekregen van de complexe totstandkoming en de werking van de vesting en de waterlinie.

Veldonderzoek

Gedurende het veldonderzoek hebben we op systematische wijze de vesting verkend en gedocumenteerd middels foto's en filmbeelden. Doel was primair om de wandeling te onderzoeken die beschreven staat in de redengevende omschrijving van het beschermd stadsgezicht. Bestaat de wandeling nog

en biedt die een consistente ervaring van de buitenrand van de vesting en stad?

Daarnaast hebben we onderzocht welke andere elementen van de vesting nog aanwezig zijn en welke samenhang hierin bestaat.

Vestingwandeling

De weerslag van dit veldonderzoek zijn vastgelegd in een film die u door [hier](#) te klikken kunt bekijken en in de poster op de volgende pagina. Uit het onderzoek blijkt dat er enige samenhang nog bestaat al verschiet de vestingwandeling wel van kleur: In het noordelijk gedeelte van Oudewater is de contour onderdeel van het stratenpatroon geworden terwijl dit in het zuidelijk gedeelte nog een stadsgrens is.

Sporen van de vestingwerken

Naast de vestingwandeling zijn nog diverse sporen en fragmenten van de vesting aanwezig in Oudewater. Deze fragmenten zijn niet meer met elkaar verbonden en hebben vaak een geheel eigen identiteit gekregen zoals de Lange Burchwal, de Biezenwal, de muurresten bij het dr. Plesmanplantsoen en het wachthuis bij de IJsselpoort.

Strategische locaties

Er zijn tijdens de gesprekken drie strategische locaties geïdentificeerd waar vestingverleden en ontwikkelmogelijkheden samenkomen. Dit zijn de Sint Janstraat, de Westerwal en het Statenland. Er is met de diverse betrokkenen contact geweest over de planvorming. Het Streefbeeld is geen stedenbouwkundig plan maar een inspiratiedocument.

DE WANDELING VAN DE VESTING OUDEWATER

1 Laan van Snelrewaard

2 Waardsedijk

3 Oost IJsselkade

4 Westerwal

5 IJsselvere

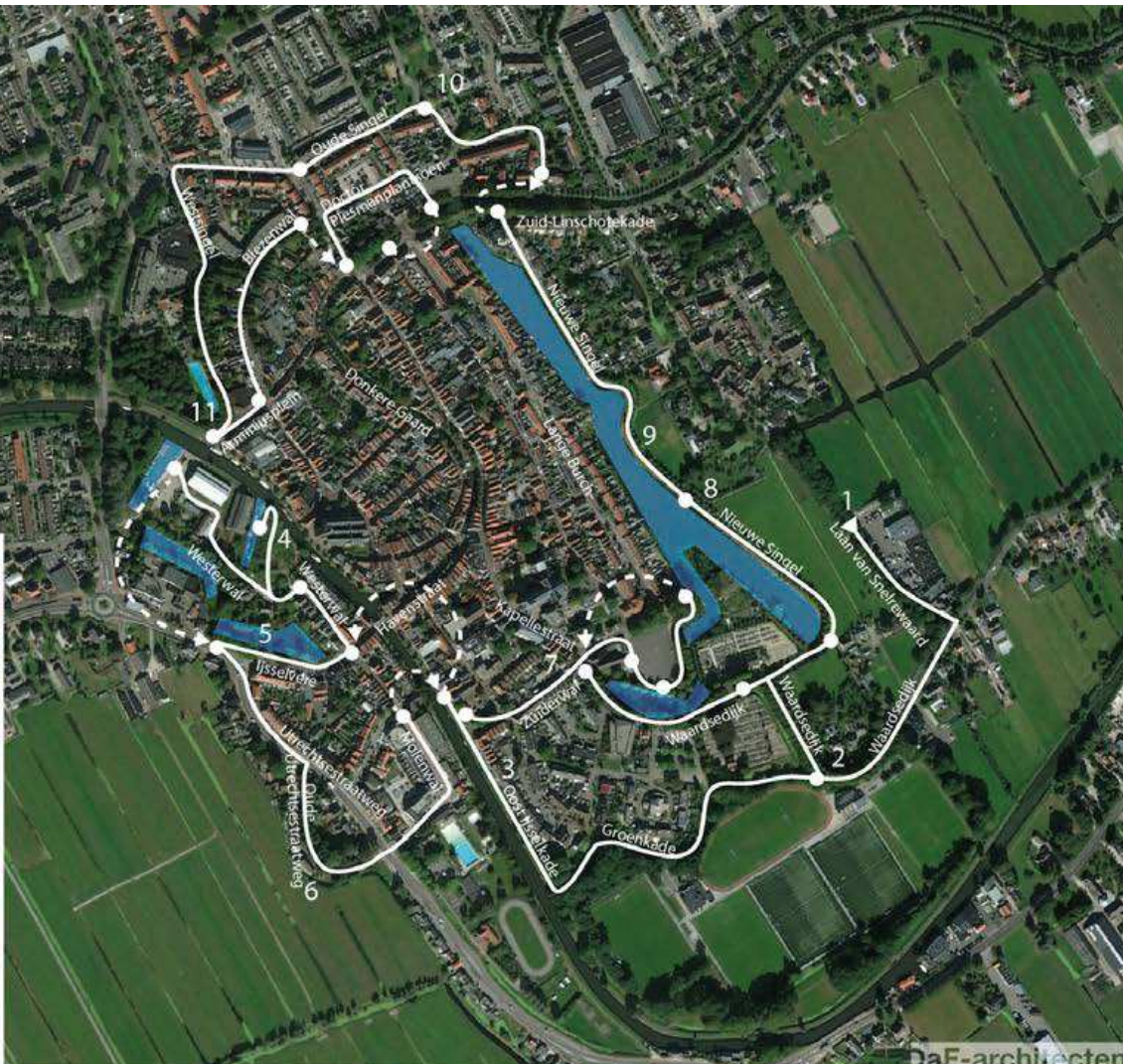
6 Oude Utrechtsestraatweg

7 Zuiderwal

8 Nieuwe Singel

9 Nieuwe Singel

10 Oude Singel

11 Arminiusplein / Noord IJsselkade

DaF-architecten

UITKOMSTEN VAN WERKSESSIES EN GESPREKKEN

Straatgesprekken

Uit een aantal straatgesprekken komt naar voren dat bewoners zeer bewust zijn van de historische waterstructuren van en om Oudewater. De meeste mensen weten dat aan de vesting te koppelen. Wandelen en fietsen vanuit de stad naar het buitengebied (tiendwegen, jaagpad) wordt door de geïnterviewden genoemd als activiteit die ze graag doen.

Toeristisch en Cultureel Platform Oudewater

Op het TCPO van 27 september 2018 was het Streefbeeld Vesting Oudewater onderwerp van gesprek. Wethouder Bas Lont, wethouder voor oa. erfgoed, recreatie en toerisme, zit de avond voor. Nettie Stoppelenburg laat de ontwikkeling van de vesting zien. Catherine Visser toont de huidige stand van zaken aan de hand van een gefilmde wandeling en een kaart. Voor de aanwezigen is de wandeling een eye opener. Er is veel behoefte aan het ontwikkelen van de wandeling.

STRO (Stichting Toerisme en Recreatie Oudewater) en Jeroen Harzing, initiatiefnemer van de touwtrein, willen graag iets met de wandeling doen. Aanwezigen geven aan dat ze kansen zien voor het beter zichtbaar maken van de historische structuren in het huidige stadsbeeld (bestrating / bomen) en voor het plaatsen van maquettes / viewers, liever dan panelen met tekst. Mensen maken zich zorgen om de beeldkwaliteit van de vesting vanwege de ontwikkelingen die er komen op de locaties Sint Janstraat en Westerwal.

*Deelnemers aan de TCPO avond:
Jacques Zanen, Otto Beaujon (st.
Hugo Kotestein), Nettie Stoppelenburg
(historica), Rene van den Hoogen (raadslid
Onafhankelijken), Klaas-Hemke van
Meekeren (Streekfonds Lopikerwaarden),
Gerdine van de Ven (Vz. STRO – www.
Oudewater.net), Marjolein Derks (Kracht
van Oudewater), Nell van Gool (Vz.
Geschiedkundige Vereniging Oudewater),
Christine Splinter (STRO, gids,
grachtenvaart), eroen Harzing (Touwtrein),
Trudi van Eck (STRO + TIP) Jeanette
Blake (Heksenwaag + Gerard David),
Ans Konings (Podium Kunsten),
Rick IJkhout, Ad van den Herik, Carolien
van Dam, Femke Steenbergen (gemeente
Oudewater / Woerden)*

*Historisch beeld van de schootsvelden
als stadswelden in presentatie Nettie
Stoppelenburg*

ATELIER STREEFBEELD VESTING OUDEWATER

Tijdens het atelier op 10 oktober 2018 verkennen we met een aantal direct betrokkenen de thema's Groene Wandeling & Tastbaar Verleden voor de vesting Oudewater. Trudi van Eck (STRO + TIP) en Marcia van Kats (gemeente Oudewater / Woerden) hebben los van het atelier input geleverd. De deelnemers noteren hun suggesties op twee kaarten: één van de binnenstad met vestingzone en één van Oudewater in een grotere omgeving.

Thema's die deelnemers interessant en /of van belang vinden zijn:

- Bereikbaarheid en parkeren bij de ontwikkeling van Sint Janstraat en Westerwal.
- Nieuwe voetgangersbrug over de IJssel in lijn met Goudse Boom.
- Aanpak wateroverlast en verblijfskwaliteit Lange Burchwal.
- Brug naar Nieuwe Singel bij voormalige Oostpoort / Lange Burchwal

- Versterking van vestingwandeling en verschil binnenstad- buitenstad met bomen en bestrating.
- Visualiseren van vesting en poorten met replica's, maquette, viewers.
- Koppelen van wandeling aan het educatief programma in het kader van de vensters van Oudewater (venster 1795 patriotten).
- Zichtbaar maken van stadsmuur bij P-plaats dr Plesmanplantsoen.
- Uitbreiden van eetbare stad projecten naar plekken rond Nieuwe Singel.

*Kansenkaart voor tastbaar verleden:
Opwaardering vestingpad, meer zicht vanaf het vestingpad naar buitengebied, verbinding buitenstad- binnenstad tuinen en fruitbomen bij Rozenburg en 'Meisjesveld'. Uitzicht vanaf IJsselveer naar schootsveld, herstel tuinen (putman) eventueel met parkeren?, brug bij Ouden Huygensteeg (vrm. Oostpoort).*

*Deelnemers aan het atelier:
Tom Nagtegaal en Reinier Geritssen (Topia) van het Masterplan Binnenstad. Ad van den Herik, Leo Bos, Rick IJkhout, Carolien van Dam en Femke Steenbergens namens de gemeente. Nettie Stoppelenburg (historica) en Nell van Gool (Geschiedkundige Vereniging Oudewater).*

ATELIER: WANDELING EN STAD-LANDRECREATIE

De vesting Oudewater bevindt zich op het snijvlak tussen de stad en de omgeving. Deelnemers aan het atelier verkennen hoe de strategische positie van de vesting beter te benutten is als beginpunt van routes in en om Oudewater.

- Maak het verhaal van de waterlinie onderdeel van de stad-land routes die Oudewater, Hekendorp, Linie de Pleit en Linie van Linschoten aan elkaar verbinden.
- Ontwikkel startpunten en overstappunten voor wandelingen in omgeving Oudewater.
- Onderzoek mogelijkheden om de tiendweg in de Snelrewaard te herstellen.
- Versterk de kanoroutes met opstappunt (verhuur) bij de Nieuwe Singel.
- Koppelen van routes aan arrangementen en recreatie-aanbieders zoals Landal Greenpark Reeuwijk, Theetuin etc.
- Ontwikkel attractie met plaatselijke ondernemer bij de Linie de Pleit.
- Betrek de vesting en de vestingwandeling bij de parkeerontsluiting van Oudewater.

Kaart met zoeklocaties parkeren in vestingzone

COLOFON EN BRONNEN

Het Streefbeeld is tot stand gekomen in samenspraak met de begeleidingsgroep bestaande uit:

Benedikte Lampe en Wietske Dubbelaar van de Provincie Utrecht. De belangrijkste stakeholder is de gemeente Oudewater, namens deze begeleiden Carolien van Dam (publieksbereik erfgoed, Oudewater/Woerden), Femke Steenberg (beheerder landschap en recreatie, Oudewater / Woerden), Leo Bos (Medewerker monumentenzorg Oudewater / Woerden), Marcia van Kats (ruimtelijke ordening gemeente Oudewater / Woerden) en Tom Nagtegaal (projectleider Masterplan Binnenstad) het project. Namens het HDSR is Arnoud van Spronsen betrokken.

Er vonden consultaties plaats met de bredere kring van betrokkenen en belanghebbenden: Historische Vereniging Oudewater, Stichting Toerisme en recreatie Oudewater, Mooisticht, (cultureel) ondernemers (Touwmuseum, Heksenwaag, Machine fabriek), bewoners en ontwikkelaars van recreatief en toeristische producten (bureau voor Toerisme / Route Bureau Utrecht). Ook hebben we diverse personen gesproken

Bronnen en literatuur

Het Streefbeeld maakt gebruik van erfgoedonderzoeken en inventarisaties die betrekking hebben op de Oude Hollandse Waterlinie en vesting Oudewater. Er is archiefonderzoek gedaan in het archief Regionaal

Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Het Nationaal Archief en Het Utrechts Archief.

- DaF-architecten, Actualisatie gebiedsvisie OHW voor Zuid-Holland en Utrecht en de Kanskaart OHW , 2018
- ROB, De toelichting aanwijzing beschermd stadsgezicht Oudewater, 1977
- Hester van der Ende, De stadsverdedigingswerken van Oudewater, 2014
- Onderzoek en inrichtingsplannen Linie van Linschoten en Linie de Pleit.
- Arcadis, Verkenning Oude Hollandse Waterlinie, 2015 en de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht.
- Nettie Stoppelenburg, Langs de vestingwerken van Oudewater, beschrijving historische wandeling.
- Nettie Stoppelenburg, De oude scheepswerf van Oudewater.
- Nettie Stoppelenburg, Heemtijdingen 2009-02. De Hollandse Waterlinie en haar gevolgen voor de economie van Oudewater.
- Nettie Stoppelenburg, Heemtijdingen 2015-01 Over de poorten van oudewater
- Marijke Beek en Marinus Kooiman, Oudewater Geschiedenis en Architectuur, 1993 (Monumenteninventarisatie Provincie Utrecht)
- Roland Blijdenstijn, Tastbare tijd / 2.0, cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht, 2015

▪ Stichting Menno van Coehoorn, Atlas van historische vestingwerken in Nederland, deel III a: de provincie Utrecht en deel IV: Zuid-Holland.

- Verbael Reis naar Woerden, verslag van proef met onderwaterzetting in 1739, uit archief Teunis de Kruijf.
- W. C. van Zijll Jz., Oudewater en omtrek, geologisch, mythologisch en geschiedkundig geschetst, (1861)

Beeld

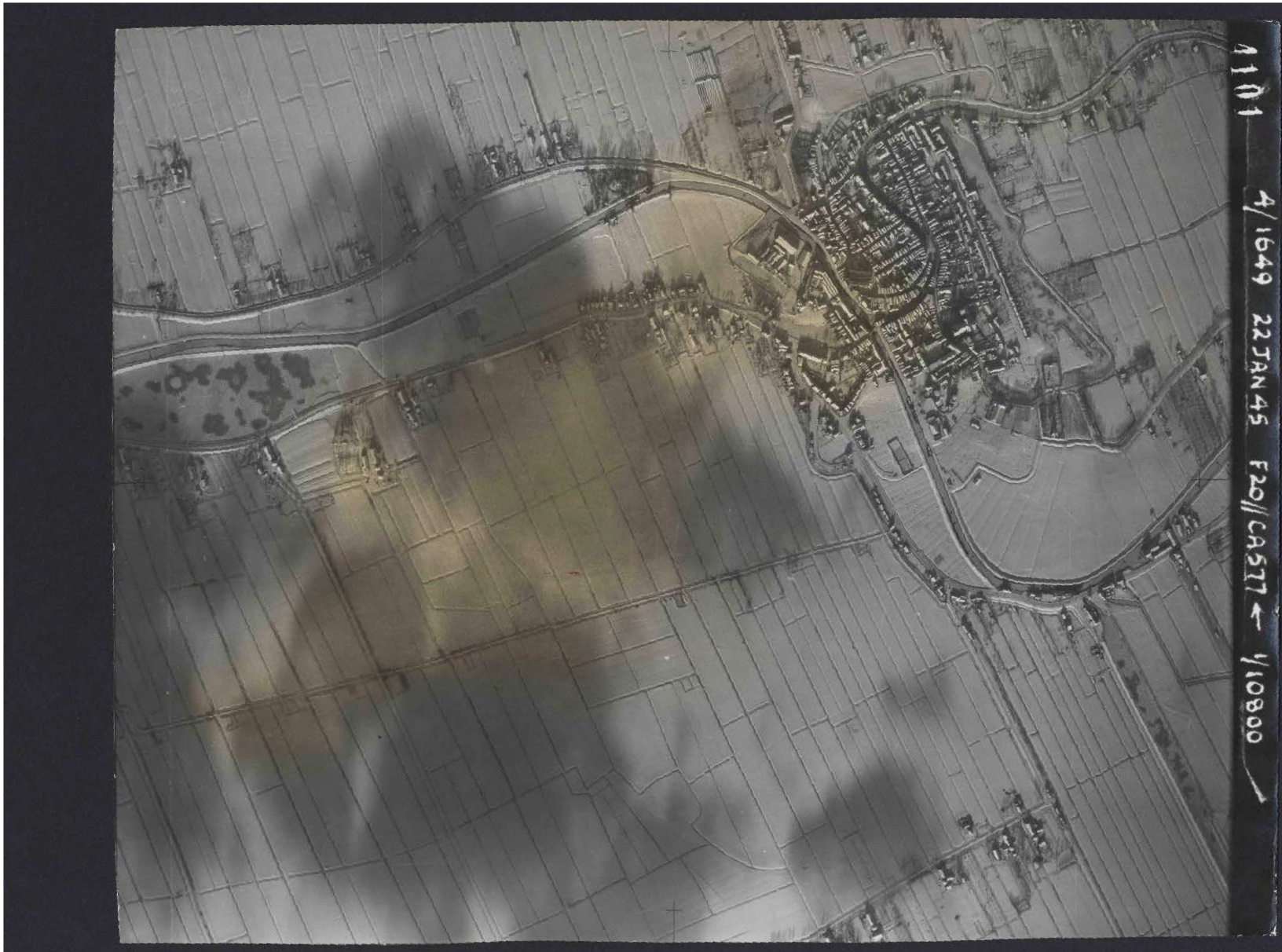
Beelden zijn hetzij anders vermeld afkomstig uit het nationaal archief, uit de collectie van Oudewater en de collectie van Nettie Stoppelenburg. Foto's en tekeningen zijn van DaF-architecten.

©DaF-architecten maart 2019

Het streefbeeld is een project van DaF-architecten in opdracht van de provincie Utrecht en in samenwerking met SteenhuisMeurs waarmee het archiefonderzoek en het historisch narratief is gemaakt.

Projectteam DaF-architecten: ir. Catherine Visser, ir. Ecaterina Stefanescu,
SteenhuisMeurs: dr. Marinke Steenhuis, Joke Reichardt

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/ of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van DaF-architecten.

RAF luchtfoto van Oudewater uit 1944
(collectie WUR)